

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание. Втора редовна сесия.

XL заседание, понеделникъ, 1 априлий 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 3 ч. 20 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Обявявамъ засѣданието за открито.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретаръ И. С. Бобчевъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Абаджиевъ, Никола Алтимирски, д-ръ Мичо Багаровъ, Димитъръ х. Баневъ, Петъръ Бешковъ, х. Вандо Бобошевски, Златанъ Брътзовъ, Стоянъ Бурмовъ, д-ръ Георги Гаговъ, Евтимъ Георгиевъ, Стоянъ Георгиевъ, Георги Губидѣлниковъ, Тодоръ Даскаловъ, Богданъ Дачевъ, Георги Джевишовъ, Георги Диневъ, Добри Добревъ, Георги Долапчиевъ, Димитъръ Драгиевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Димо Желъзовъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Стефанъ Икономовъ, Константинъ Илиевъ, Йовчо Киревъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, Стефанъ Консуловъ, Петко Кочанковъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лаковъ, Парашкевъ х. Ламбевъ, Константинъ Ленковъ, Тодоръ Лунгаловъ, Руфи Махмудовъ, Сюлейманъ Мемишевъ, Иванъ Минчевъ, Минко Михайловъ, Димитъръ Мицайковъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Теню Начевъ, Георги Недковъ, Георги Николовъ, Иванъ Пеповъ, Цеко Пешовъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Венедиктъ Поповъ, Иванъ Поповъ, Тодоръ Пчеларовъ, Първулъ х. Първуловъ, Василъ Радоевъ, Петко Разсукановъ, Иванъ Русевъ, Стоянъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Кирилъ Славовъ, Илия Стаматовъ, Раде Станоевъ, Петъръ Станчевъ, Михаилъ Такевъ, Иванъ Таневъ, д-ръ Цоню Тотевъ, Добри Харизановъ, Мехмедъ х. Хасановъ, Станко Христовъ, Дечко Ченгелиевъ, Тодоръ Чочевъ, х. Яхя Юмеровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Отсѣдствуватъ 71 души. Събранието има законния съставъ, за да заседава.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, има да съобщя на г. г. народнитѣ прѣдставители, че

прѣседателството е разрѣшило отпуски на слѣдующитѣ г. г. народни прѣдставители: на пазарджишкия Стефанъ Консуловъ — 8 дена; на ломския Петко Кочанковъ — 10 дена; на варненския Стоянъ Русевъ — 2 дена и на търновския Маринъ Гайдовъ — 10 дена.

Вънъ отъ това сж постѣпили заявления за отпуски, които трѣбва да се разрѣшатъ отъ Народното събрание.

Радомирскиятъ народенъ прѣдставитель г. Раде Станоевъ иска 6 дена отпускъ, по много важни домашни причини. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Харманлийскиятъ народенъ прѣдставитель г. Иванъ Минчевъ иска 4 дена отпускъ, по твърдѣ важни домашни причини. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Щуменскиятъ народенъ прѣдставитель г. Дечко Ченгелиевъ иска 5 дена отпускъ, по важни домашни причини. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Новопазарскиятъ народенъ прѣдставитель г. Спирidonъ Рачевъ, по важни домашни причини, иска 3 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

И най-сетнѣ, куртбунарскиятъ народенъ прѣдставитель г. Руфи Махмудовъ, по важни домашни причини, иска 10 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Постѣпили сж нѣколко питання. Първото е отъ търновския народенъ прѣдставитель г. Димитъръ

Страшимировъ до г. министра на външнитѣ дѣла, което гласи: (Чете)

„1. Мисли ли г. министърътъ, че прѣдлаганитѣ отъ силитѣ условия за прелиминаренъ миръ сж приемливи за България?”

„2. Не счита ли за необходимо да се поискатъ гаранции, ако не за пълна демобилизация, поне за отстранение на турскитѣ войски отъ Чатаджа и Буларъ?”

„3. Може ли г. министърътъ да ни съобщи, какъ ще дѣйствува правителството, ако нашитѣ съюзници сметатъ за нужно да направятъ нови резерви, или изобщо да бавятъ сключването на мира, което е въ тѣхенъ, а не въ нашъ интересъ?”

Второто питане е отъ търновския народенъ прѣдставителъ, г. Петъръ Пешевъ, къмъ г. министър-прѣдседателя и министъръ на външнитѣ работи: (Чете)

„Моля г. министра на външнитѣ работи да отговори:

„1. Вѣрно ли е, че въ завзетитѣ отъ сръбскитѣ войски земи въ Македония, населени отъ българи, не се допушта отиването на български подданици, както е случаятъ съ г. М. Такевъ и че, подъ страхъ на наказание, не се допушта тамъ внасянето, посенето и четенето на български вѣстници?”

„2. Извѣстно ли е г. министру, че въ гр. Паланка и околнитѣ села, окупирани отъ сръбски войски, сръбскитѣ власти прѣсѣдватъ българскитѣ свещеници, учители и първенци, затварятъ, биятъ и изтезаватъ ги, за да ги принудятъ да се откажатъ отъ българската екзархия, църква и народност и да се обявятъ за сърби?”

„3. Ако г. министър-прѣдседателятъ е получилъ свѣдѣния за тия небратски, несъюзнишки, но вражески дѣйствия на сръбскитѣ власти, то поискалъ ли е по надлежния редъ спирането имъ и зачитането на българщината въ Македония?”

Третото питане е отъ сѣния народенъ прѣдставителъ къмъ г. министра на войната: (Чете)

„Вѣрно ли е, че неслужилитѣ по неджавостъ и други причини, но зачислени сега въ войската, опълченци отъ 10 и 11 набори, не сж освобождени въ безсроченъ отпускъ заедно съ другаритѣ си, и ако е вѣрно, то по кои причини е станало това?”

Постъпили сж за съобщение прѣдложенията за одобрение VIII-то и II-то постановления на Министерския съвѣтъ отъ 25 октомврий 1912 г. и 10 февруарий 1913 г., протоколи № № 158 и 32, за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади за издържане военнооплѣненитѣ, и VII-то, I-то и III-то постановления на Министерския съвѣтъ отъ 25 октомврий, 5 ноемврий 1912 г. и 10 мартъ 1913 г., протоколи № № 158, 170 и 63, за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади за храна на санитарния персоналъ. Тия прѣдложения ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и слѣдъ това ще се опрѣдѣли кога да се турятъ да дневенъ редъ.

Минаваме къмъ дневния редъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ имамъ да отговоря по-рано на едно питане.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Тѣй като г. министърътъ на финанситѣ има да отговори на едно питане, което прѣдшествува дневния редъ, давамъ му думата.

Министъръ Т. Теодоровъ: Провадийскиятъ народенъ прѣдставителъ, г. Харбовъ, ми е направилъ слѣдующето питане: (Чете)

„По силата на чл. 60 отъ правилника за вътрѣшния редъ на Народното събрание, правя слѣдното питане къмъ г. министра на финанситѣ:

„Часть отъ реквизиранитѣ отъ държавата коне, волове и другъ впрѣгатенъ добитѣкъ, станалъ вече негоденъ за пѣлитѣ на държавата, се изважда отъ сжщата на публиченъ търгъ и то само въ близкитѣ до бивната южна граница градове, като Къзълъ-Агачъ, Ямболъ и други. По такъвъ начинъ се дава широка възможностъ на джамбази и търговци на добитѣкъ да прииждатъ туку отъ разнитѣ крайща на България, да участвуватъ въ търговетѣ и купуватъ коне, които, само слѣдъ нѣколко дена, разпродаватъ въ околнитѣ си на земледѣлското население, съ цѣна двойно по-скѣпа отъ покупната. Защото земледѣлското население чувствува голѣма нужда отъ такъвъ добитѣкъ и жертвува, само да може да намѣри и да си купи.

„За да се прѣмахне тоя източникъ за печалби отъ страна на разнитѣ джамбази за смѣтка на земледѣлското население и за да се даде възможностъ на това послѣдното само да участвува въ тия търгове, при който случай ще се получатъ, може-ой, и по-голѣми тържни цѣни въ полза на държавата, не намѣрва ли за добръ г. финансовиятъ министъръ да разпореди, щото разпродажбата на такъвъ добитѣкъ сега, а особено за въ бѣдѣще, слѣдъ демобилизацията, да се извършва въ повече пункта на царството, въ повече градове, прѣдвидно въ такива, които се смѣтатъ като земледѣлски центрове?”

Въ отговоръ на това питане имамъ честъ да заявя прѣдъ почитаемото Народно събрание, че за начина на продаване, било добитѣкъ, било кожи или други прѣдмети, които се получаватъ отъ новоосвободенитѣ земи, Министерството на финанситѣ е издало окръжни нареждания: № 9 отъ 3 януарий 1913 г., № 1.176 отъ 20 мартъ и № 1.228 отъ сжщата дата. Съ тия три окръжни, съдържането на които не е нужно сега да цитирамъ подробно, министерството е взело всички мѣрки, щото продажбата на тия прѣдмети да се разгласява колкото се може повече и прѣдметитѣ да се продаватъ въ колкото се може повече пунктове, за да могатъ да добиятъ по-добра цѣна, съ изключение на ония случаи, когато прѣдметитѣ подлежатъ на бърза развала и нѣма възможностъ да се съхранятъ или добитѣкѣтъ подлежи на измиране, та не може да се запази. Но количеството на добитѣка, досега продаденъ, за който става дума въ това питане, е сравнително малко. Вие разбирате, че отъ новоосвободенитѣ земи не може да дойде добитѣкъ, освѣнъ такъвъ, който е негоденъ тамъ за работа, нито може да служи за храна. Идва отсамъ въ границата на царството такъвъ добитѣкъ, въ твърдъ жалостно положение, въ повечето случаи въ такова положение, че, ако се задържи още нѣколко дена, може да умре. А между това, за да се прѣкара навѣстрѣ въ прѣдѣлитѣ на царството, има нужда отъ прѣвозни сѣдства и отъ фуражъ, които не всѣкога се намиратъ подъ рѣка и заради това, цемъ-нещемъ, ние сме били принудени да го продаваме още въ прѣвитѣ пунктове на нашата граница, ако се намѣри купувачъ, който да даде цѣна на добитѣка, каквато и да е, и да се грижи за неговата прѣхрана. Интереситѣ на фиска сж оставени на втора степенъ, а интереситѣ за запазване на добитѣка сж били въ нашитѣ очи на първа степенъ; защото, и по-евтино да отиде, ще остане въ страната и ще се спаси, за да може да служи по-нататѣкъ, за това, за което е годенъ. Но нѣма съмнѣние, че въ бѣдѣще, въ онова врѣме, което имамъ се визира въ питането, когато ще се започне демобилизацията и завръщането въ голѣмо количество на всичкия ози добитѣкъ употребявалъ за транспортъ и за други цѣли, който сега се намира въ новоосвободенитѣ земи и който възлиза на десетки хиляди, тогава ще се взематъ всички мѣрки, за които се говори въ това питане и нѣма да го спираме и да го продаваме въ Къзълъ-Агачъ, Ямболъ,

Хасково и другадѣ на границата, а ще трѣбва да го ешалонираме, да го пращаме на партиди и по възможност, колкото се може по-навѣтрѣ въ страната, като винаги ще продължаваме да правимъ широка разгласа за количеството на добитѣка, който се намира тукъ-тамъ на продажъ. Разумѣва се, че не ще да можемъ да вкарваме този добитѣкъ въ всѣко село, защото нѣмаме толкова агенти, които да произвеждатъ търгове, но ще го направимъ по възможностъ въ всички околийски центрове, доколкото обстоятелствата позволяватъ. Така щото, запитвачѣтъ, народниятъ прѣдставителъ г. Харбовъ може да бѣде спокоенъ, че въ случая ще се взематъ всички онѣзи мѣрки, които въ едно и сѣщо врѣме могатъ да позволятъ на хазната да вземе по-добра цѣна и на населението, да вземе добитѣка направо, а не чрѣзъ посредството на нѣкакви си джамбази.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Има думата правдийскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Цонко Харбовъ.

Ц. Харбовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ доволенъ отъ отговора, който г. министърѣтъ на финанситѣ даде на моето питане, защото мисълта, която бѣше легнала въ основата на това питане, е мисль и на г. министра на финанситѣ. Думата ми бѣше не толкова за реквизициите отъ държавата добитѣкъ, който сега се продава на публиченъ търгъ, колкото за онзи, който ще се продава въ бѣдѣще, слѣдъ демобилизацията, да не би, както сега става, понеже този добитѣкъ не може да се продаде на бойното поле и е по-близко до южната граница, да се продава и въ бѣдѣще тамъ, дѣто се продаваше и досега, а да се закарва по-навѣтрѣ въ страната, прѣдвидено въ онѣзи мѣста, които сѣ центрове на земеделѣското стопанство, за да се даде на населението възможностъ самъ то да участвува въ търговетѣ и самъ то да купува добитѣка, а не да прибѣгва до разни джамбази, които участвуватъ въ търговетѣ и послѣ тѣ прѣпродаватъ добитѣка на самото население.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Минаваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по прѣдложението на хасковския народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Радевъ за измѣнение § 11 и 12 отъ положението за паричното довольствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме.

Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Стефанъ Дрѣнковъ.

Обаждаѣ се: Той се отказа.

С. Дрѣнковъ: Г. г. народни прѣдставители! Завчера, когато щѣше да се вдигне засѣданieto, послѣ това, което изложи тукъ г. министърѣтъ на войната, и послѣ тѣзи доводи, които г. министърѣтъ на финанситѣ изложи за неумѣстността да се разгледа сега внесеното прѣдложение и така да се поправи положението за паричното довольствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме, азъ казахъ, че ако г. Радевъ оттегли прѣдложението си, отказвамъ се да говоря, защото цѣмъта на моитѣ думи, които щѣхъ да кажа, бѣ именно, че прѣдложението е такова, че трѣбва да се оттегли, даже да не ставатъ разисквания по него.

Нагледъ много несправедливо е, че здрави хора тамъ на бойното поле, които иматъ повидимому по-малко разходи и по-малко нужда отъ пари, да получаватъ въ нѣколко нѣти повече отъ онѣзи, които сѣ ранени, които сѣ заболѣли тамъ при изпълнение на дълга си и, дошли тукъ, иматъ нужда отъ повече парични срѣдства. Изглежда повидимому, казвамъ, че трѣбва да дадемъ пари именно на тѣзи, които

трѣбва да се цѣрятъ, да търсятъ по-голямъ удобство, а не на здравитѣ. Обаче, има причини, които лежатъ въ духа на създаване това положение, именно, на здравитѣ да се даде повече, и да се плаща тѣмъ не само за това, че се прѣдполага, че на театра на военнитѣ дѣйствия всичко е по-сѣжно и че тѣ иматъ повече нужда отъ пари, ами има много други и по-високи съображения въ духа за създаването на това положение. Що се касае до болнитѣ, що се касае до сакатитѣ, има положения и за въ мирно врѣме да се даватъ пособия на заболѣли офицери да се цѣрятъ. Имаме законъ за инвалидни пенсии за заболѣли и ранени. Сега, когато ще ги имаме много, добрѣ ще е да създадемъ едно ново положение, единъ новъ законъ. Но да не поправяме, да не бараме това положение, което е обмислено, което е създадено, макаръ веднѣжъ и минало тукъ въ камарата. Не е направено добрѣ, наистина, че тогавъ, на врѣмето е минало само на едно четене; защото работила го е нѣкаква комисия и тя го е обмислила; но добрѣ е било и Народното събрание да го обмисли по-добрѣ, като мене това положение на три четения. Азъ бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които искатъ да знаятъ повече за тѣзи причини, по които именно на здравитѣ трѣбва да се плаща повече, а на болнитѣ и раненитѣ, дошли тукъ, да не се даватъ двойни полеви пари — защото болнитѣ по § 10 получаватъ дневни пари, а въ § 13 отъ сѣщото положение е казано, че плѣненитѣ и въ отпускъ офицери — а отпускъ може да се вземе по разни причини — не получаватъ тѣзи пари — законодательтѣ е ималъ прѣдъ видъ по-други съображения, отколкото нуждата, защото плѣненитѣ иматъ, може-би, още по-голяма нужда и трѣбва и на тѣхъ да се даватъ пари — та казвамъ, тѣзи г. г. народни прѣдставители, на които се вижда това несправедливо, неудобно е да говоримъ тукъ, ако рѣшатъ, ако сѣ болшинство да влѣзе въ комисията това прѣдложение, азъ бихъ желалъ да приказваме повече тамъ. Но понеже въпросътъ е да се създаде едно особено положение, единъ законъ, дѣто да се обмисли повече кому, какво и какъ трѣбва да се дава, азъ моля г. Радева да оттегли своето прѣдложение въобщо да не го разискваме, защото сега не е нито врѣме, нито моментъ да приказваме.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Има думата старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Василь Димчевъ.

В. Димчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ противъ прѣдложението на г. Радева, и мисля, че Народното събрание ще направи добрѣ, ако го отхвърли, по слѣднитѣ съображения.

Първото съображение е, че това прѣдложение съдържа технически недостатѣци. Тѣзи технически недостатѣци се изтъкнаха завчера отъ г. министра на войната. Въ прѣдложението се казва, че то отмѣнява или се поставя въ замѣна на чл. чл. 11 и 12 отъ положението. Тѣзи членове регулиратъ правата на една категория офицери, които въ туй прѣдложение не се засѣгатъ.

Д-ръ Н. Радевъ: Г. Димчевъ! Азъ ще Ви прѣсѣка, за да бѣда ясенъ. Ако Вие онзи день сте чули моитѣ доводи, туй, което говорите сега, е съвсѣмъ излишно. Азъ казахъ въ какво врѣме направихъ това техническо измѣнение. Тази добавка е забѣлѣжка къмъ чл. чл. 11 и 12 отъ положението.

В. Димчевъ: Слѣдъ тази декларация, г. Радевъ, който е едно измѣнение съдържанието на самото прѣдложение, ...

Д-ръ Н. Радевъ: Не е никакво измѣнение.

В. Димчевъ: . . . нѣма, освѣнъ да приемемъ, че Вие правите измѣнение на Вашето прѣдложение, прѣди да сме го гласували по принципъ, въ смисълъ, че искате допълнение, а не отмѣнение на двата члена. До тукъ сме съгласни. Да речемъ, че въ комисията може да се поправи този недостатъкъ и да кажемъ, че заради този недостатъкъ не трѣбва да отхвърнимъ прѣдложението. Да минемъ сега по съществуващото на работата.

Азъ мисля, че и по същество това прѣдложение трѣбва да бѣде отхвърлено за туй, защото въ него отсъствува една правна основа. Това прѣдложение съдържа въ себе си една мисль, продиктувана отъ чисто хуманитарни съображения, но единъ *ratio legis* въ него не се съдържа. За да имате основание, да искате да се създаде единъ законъ, трѣбва не-прѣдметно този законъ да почива на една правна основа. § § 11 и 12 отъ положението се занимаватъ съ офицерството, трактувано като чиновничество на държавата, защото, дѣйствително, офицерството не може да не се счита, че е чиновникъ на държавата. Офицерството, прѣзъ периода на войната, както и въ мирно врѣме, получава заплатата, тъй, както получава такава и всички чиновници, и това положение, когато е уреждало какво трѣбва да се плати на офицерството въ врѣме на мобилизация и въ врѣме на война, третира го е като чиновникъ на държавата. Защото общото положение е, че офицерството получава заплатата по чинъ и по служба и, послѣ, отъ деня на мобилизацията, понеже напуска своето обикновено мѣстожителство и се намира на друго мѣсто, то получава и друго възнаграждение, понеже му се налага необходимостта да прави повече разходи за издръжането си. Понеже тия разходи въ вѣтрѣшността на държавата могатъ да бѣдатъ въ единъ, сравнително, по-малкъ размѣръ, отколкото когато офицеритѣ излизатъ отъ границата на държавата, затуй положението ги е подраздѣлило на категории — да взематъ обикновени дневни, полевни дневни и двойни полевни дневни. Но *ratio*-то, правното основание тукъ е, че на офицеритѣ се плащатъ тѣзи допълнителни пари, вслѣдствие на това, че тѣ, като своекошци, като сами себе си издържатъ, ще иматъ нужда да харчатъ за издръжката си повече отъ онова, което харчатъ, когато сж въ мѣстожителството си, при нормални условия. Ако това е правното положение, което е легнало въ основата на § § 11 и 12 отъ положението, измѣнението на което искате, питамъ ви азъ, възъ основа на туй правно положение, какъ можете сега да искате да се плащатъ повече дневни за онѣзи, които не се намиратъ вънъ отъ мѣстожителството си, не сж на бойната линия и не сж своекошци? Защото повечето дневни възнаграждения сж затуй, както казахъ, че чиновникътъ харчи повече отъ онова, което харчи нормално. Заплатата си офицерътъ получава и сега, както всѣки чиновникъ, но когато е въ положение, че е на издръжка на държавата, въ болницитѣ, има ли смисълъ, има ли *ratio legis*, има ли правно основание да му даватъ повече дневни, нужни за неговата издръжка? Това би било едно абсурдно положение. Вие можете да търсите и приведете основания да се възнаградятъ, твърдѣ заслужено може-би, онѣзи, които сж ранени, но на туй правно основание това не може да стане; защото § § 11 и 12 говорятъ само за онѣзи, които сж въ войната.

И така, като разглеждате положението, вие виждате, че е съвсѣмъ неумѣстно на туй основание, да искате да става измѣнение на § § 11 и 12.

Колкото се отнася до това, че измѣненята трѣбвало да се приематъ вслѣдствие на туй, че съществувала една несправедливостъ, тази несправедливостъ, която вие я свързвате, е, както казахъ, една мисль, продиктувана отъ хуманитарни чув-

ства, но тя не е едно правно основание, да се законополага по нея. Ако искате да вземете като правно основание да законополагате факта, че известни лица, като изпълнили своя отечественъ дългъ, сж получили на бойната линия нараняване, едно обществено на своитѣ физически способности, тогава възъ основа на туй правно положение, вие трѣбва да поискате законоположение не вече отъ тази гледна точка, отъ която третирате положението на офицеритѣ, когато тѣ сж вънъ отъ мѣстожителството си, когато сж въ мобилизация или война. Ако отъ чисто хуманитарни чувства, вие искаме да законоположимъ, тогава ще ни кажатъ: вие не намѣрихте пълната справедливостъ, защото не трѣбваше да се спирате дотукъ, трѣбваше да отидете много по-нататъкъ. Тогава не трѣбва да третирате така само тѣзи офицери, защото не сж само тѣ пострадали, има пострадали и други — подофицери, войници и отъ резервата. Нема тѣ не заслужаватъ да се погледне и на тѣхъ съ тѣзи хуманитарни чувства, съ които се гледа на офицеритѣ? И тогава вие виждате, ако се поставимъ на тази правна основа, да възнаграждаваме отъ чисто хуманитарна гледна точка този или онзи, който заслужа, вие ще създадемъ причини да ни критикуватъ, че сме били свършено несправедливи, защото сме се отнесли къмъ единъ много малкъ брой български граждани съ напѣти хуманитарни чувства, а сме игнорирали единъ много по-голямъ брой, еднакъво заслужили на отечеството хора. Виждате тогава, като вземемъ за основание положението за справедливостъ, вие свършено ще забъркаме себе си и ще прѣдизвикаме едно раздражение въ обществената съвѣсть. А вие не можемъ и не трѣбва да не държимъ смѣтка за чувствата на народа: вие сме отражение на тѣзи чувства и трѣбва да ги схващаме. И ако вземемъ сега въ туй врѣме, да заплащаме съ пари самоотвержеността и пожертвувателността на българскитѣ синове, вие може да внесемъ, казвамъ, единъ смутъ въ обществената съвѣсть и намѣсто да направимъ добро, ще направимъ зло. Не е врѣме, не е моментъ да се занимаваме сега съ туй и азъ вѣрвамъ, че даже и българското офицерство, тази частъ отъ него, която е получила нараняване или разболѣване отъ войната, ако би чуло за подобно нѣщо — че вие искаме да плащаме неговата самоотверженостъ, неговитѣ страдания и неговитѣ лишения съ пари — то само би се оскърбило и би ни осъдило, защото не друго, а изпълнението на отечествения дългъ накара тѣзи хора, както и другитѣ граждани, подофицеритѣ и войницитѣ, да отидатъ да се жертвуватъ.

Офицерството у насъ се третира двояко: първо, като чиновничество и второ, като войникъ. Когато ще го третирате като чиновничество, защото се състои отъ единъ класъ хора, отличаващи се съ повече технически познания, нужни за да удовлетвори известни нужди на държавата, щомъ като бѣдатъ повикани подъ знамената, държавата имъ плаща заплатата върху принципитѣ, по които плаща и на другитѣ чиновници. Но когато върѣшки това тѣхниятъ дългъ ги застави да отидатъ на бойната линия и да се самопожертвуватъ, тогава тя ги третира като равноправни български граждани, защото никой отъ тѣхъ не може да се откаже да отиде тамъ, както не може да се откаже и войникътъ и подофицерътъ, тѣ изпълняватъ отечествения си дългъ. Ще ги ранятъ или убиятъ, но затова отечеството друго-яче ще имъ заплати, а не като на чиновници, съ заплатата, съ дневни.

Тѣй като се погледне на въпроса, азъ заключавамъ, че въ туй прѣдложение нѣма *ratio legis*, нѣма правна основа, и отъ тази гледна точка то не може да се приеме и по принципъ, защото въ него нѣма принципъ; а щомъ нѣма принципъ, нѣма защо да го

гласуваме и приемаме. Ето защо азъ моля да бъде отхвърлено. (Ръкоплъскане отъ болшинството)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата цловдивскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Христо Поповъ.

Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣдложението на г. Радева, мѣтничко на гледъ, повдигна маса важни отъ конституционно гледище въпроси, а отъ гледище на финансовото право още по-важни. Менъ ми се струва, че къмъ този въпросъ не трѣбва да се отнасяме тъй леко, както нѣкои мислятъ — че той трѣбва да мине надвѣнати. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ г. министра на финанситѣ, който погледна сериозно на въпроса и се помъчи да го изчерпи и отъ двѣтъ гледища: отъ финансово и отъ конституционно. Искамъ да отговоря на всички тѣзи въпроси, които той възбуди, тъй както азъ ги разбирамъ, защото ние, депутатитѣ, даваме клетва да пазимъ прѣди венчко конституцията — другитѣ въпроси идватъ послѣ.

Първиятъ въпросъ, който повдигна г. военниятъ министъръ, а го разви добръ г. министърътъ на финанситѣ, е въпросътъ: може ли това прѣдложение да се разгледа въ такава форма, въ каквато иска г. Радевъ, т. е. законъ ли трѣбва да бъде това прѣдложение или рѣшение. Както знаете, по този въпросъ станаха нежелателни инциденти. Г. Сакжзовъ нападна г. Генадиева, г. Генадиевъ се оправдаваше

Я. Сакжзовъ: Нищо подобно не е имало.

Х. Поповъ: Вие казвате, че стамболовиститѣ сж извършили беззаконие, . . .

Я. Сакжзовъ: Да, да.

Х. Поповъ: . . . когато сж приели тукъ, въ Народното събрание, това врѣменно положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме.

Я. Сакжзовъ: По начина, по който е било прието.

Х. Поповъ: Да, за това искахъ да кажа. Не искахъ да се разпростирамъ — искахъ да съкратя. Г. министърътъ на финанситѣ се съгласи съ г. Сакжзова и каза, че дѣйствително, когато се е приемало врѣмното положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме, се е извършило такова едно дѣйствиe, което нѣма друго име освѣнъ „беззаконие“. Сега, въпросътъ е, когато ставатъ такива измѣнения, каквито иска г. Радевъ, трѣбва ли да станатъ въ форма на законъ или въ форма на рѣшение, съ други думи, ние трѣбва да разрѣшимъ въпроса: на три четения ли ще бъде това, или на едно четене. Г. Теодоровъ, министърътъ на финанситѣ, заключи, че трѣбва да бъде на три четения и ако не бъде на три четения, щѣло да бъде такова беззаконие, каквото е било извършено прѣзъ 1904 г. отъ стамболовиститѣ.

Н. Апостоловъ: А въ 1912 г. отъ тѣхъ.

Х. Поповъ: А въ 1912 г. повторено отъ васъ, но не се приема за беззаконие, по думитѣ на г. министра на финанситѣ.

Н. Апостоловъ: По васъ какво ще бъде?

Х. Поповъ: Азъ ще кажа моето мнѣние, почакйте. — Кои сж въпроситѣ, които ние трѣбва да разрѣшаваме въ форма на законъ и въ форма на рѣ-

шения? Тѣзи въпроси, които, положението за което е дума, е разрѣшавало въ 1903 и 1904 г., а въ 1912 г. е повторилъ днешниятъ министъръ на войната, тѣ сж законъ ли трѣбва да се разрѣшатъ или безъ законъ? Г. министърътъ на финанситѣ ни каза — сж законъ и ако е безъ законъ, е беззаконие, нарушение на конституцията. Самъ той каза: „Нашиятъ указъ отъ 1912 г., съ който г. министърътъ на войната е искалъ да се измѣни самата таблица за разредитѣ на офицеритѣ, за щата, не е беззаконие“. Азъ искамъ да кажа, че ако е беззаконие — и едното и другото е беззаконие, ако не е беззаконие — и едното и другото не е беззаконие. Защото, инакъ, това ми заприличва, да се изразя по-популярно, на туй, че онзи, който е открадналъ коня, прѣдлага го на нѣкой другъ, а този пъкъ му казва: иди открадни и седлото, за да мога да го ъздя, защото, казва, азъ не мога да ъздя коня безъ да взема седло; ти си виновенъ, защото си открадналъ коня и не си взелъ седлото. Така ще бъде. Когато стамболовиститѣ сж съставили това положение, тѣ сж имали единъ указъ и сж искали той да бъде утвърденъ отъ Народното събрание. Петковъ е защищавалъ това положение, защото военниятъ министъръ е отсъствувалъ. Види се, сждбата на нашитѣ военни министри е такава, други министри да защищаватъ тѣхнитѣ положения. Той сж конституция много работа нѣма, а прави въпросъ на довѣрие: или ще го утвърдите, или ще си вземемъ книгитѣ и ще си вървимъ. Г. Теодоровъ, отъ тази скамейка е казвалъ, че това не било въпросъ на довѣрие. Разбира се, не е билъ правъ. Това е раг ехелленсе въпросъ на довѣрие, защото когато единъ кабинетъ поиска да бъде утвърденъ единъ указъ съ единъ свършенъ фактъ и вие го отхвърлите, разбира се, че трѣбва да си вземе книгата и да си върви. Г. Яблански е говорилъ, говорили сж и други, че не може да бъде законъ и че законъ трѣбва да бъде. Г. Теодоровъ не е взелъ думата, но отъ скамейката си е далъ да се разбере, че иска да бъде законъ. Той е послѣдователенъ дотукъ, но не е послѣдователенъ, когато иска да защищава днешния воененъ министъръ, защото, когато приехме на 19 септемврий тукъ този указъ, който измѣнява почти цѣлата таблица, тъй да се каже, цѣлия патъ на военната организация, вие пакъ безъ законъ го внесохте. Г. Теодоровъ, министърътъ на финанситѣ, казва: защото по-рано е било внесено така, затуй и ние не правимъ никаква виновностъ. Не е вѣрно, вие можехте съ законъ да измѣните тсва, а не го измѣнихте. Г. министърътъ на финанситѣ ни казва, че бѣше военно врѣме и съгласно чл. 47 отъ конституцията, нѣмахме това врѣме да го направимъ. Това се говори, когато нѣма камара, но вие имате камара. Щомъ камарата засѣдаваше, вие можехте да ѝ го прѣдставите, но не сте го прѣдставили. Ето защо, моето мнѣние е, че ако сж невинни, и двѣтъ правителства сж виновни, ако сж невинни, и двѣтъ правителства сж невинни.

Обаче азъ съмъ на мнѣние, че дѣйствително не е беззаконие, нито едното, нито другото, и сега искамъ да обоснова това. Ако прѣгледате навѣкждѣ нашата конституция, ще видите, че когато сж указъ се извършватъ нѣкакви наредби, тогава правителството влиза въ Народното събрание и иска одобрението на този указъ и се издава изобщо рѣшение. Защо? Защото трѣбва или да се отхвърли, или да се приеме — другъ пъкъ нѣма за Народното събрание. Ако му отхвърлите указа, вие бламирате правителството, то трѣбва да си върви; ако го приемете, трѣбва буквално да го приемете. Азъ направихъ справка, г. г. народни прѣдставители, прѣзъ врѣмето на всички правителства и намѣрихъ, че въ всички, безъ изключение, тази е практиката. Тогава, защо единъ на други да си хвърляме само обвинения? Нашата парламентарна практика е такава. Вземете нашето

управление, вземете управлението на стамболиститѣ, на народняцитѣ, на демократитѣ — сѣ една и сѣща е практиката.

Х. Цаневъ: Не е вѣрно, че е една и сѣща.

Х. Поповъ: Въпросътъ е: когато влѣзе единъ указъ, съ рѣшение ли...

П. Теодоровъ: Въпросътъ е за чл. 47 отъ конституцията.

Х. Поповъ: Всичката наша праламентарна практика е такава, че съ рѣшение се рѣшава. Значи нашата практика е изчерпала, тъй да се каже, този въпросъ и нашата конституция въ този смисълъ, когато говори за утвърждение, веднага говори, че Народното събрание утвърждава. Напр. въ чл. 73 се казва, че военно положение се обявява съ указъ; щомъ дойде указътъ тукъ, утвърждаваме го, но не на три четения, може на едно. Тамъ, дѣто говори конституцията, че трѣбва законъ, тогава трѣбва непременно да мине на три четения, защото конституцията изрично говори, дѣ трѣбва законъ, дѣ рѣшение. Когато практиката е била такава, намирамъ, че не бѣше право да се обвиняватъ нѣкои. Намирамъ даже тукъ, въ наше врѣме, г. Теодоровъ, и прѣзъ врѣмето на коалиционното правителство въ 1902 г., че свѣрхсмѣтни кредити сѣ отпускани безъ законъ, съ рѣшение; такава е била практиката. Сега, обаче, въ послѣдно врѣме, отъ какъ министъръ на финанситѣ е г. Теодоровъ, ние възприехме една нова практика. Ако помните, завчера пакъ имаме единъ такъвъ въпросъ, когато г. министърътъ на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ искаше 440.000 л. да му отпуснемъ за Борушкенската линия; тогава г. Теодоровъ бѣше на мнѣние, че то трѣбва да мине на три четения, за да бѣде законъ, и азъ бѣхъ съгласенъ. Менѣ ми се струва, че ние трѣбва отсега нататъкъ да възприемемъ тази практика. Но казвамъ, че конституцията изрично не говори това, г. Сакъзовъ, и нѣмаме защо да се обвинявате. Значи единъ министъръ може тъй да тълкува, когато редъ министри сѣ тълкували друго-яче.

Я. Санжовъ: Така имѣ е отгървало и така сѣ правили.

Х. Поповъ: Какъ ще обвинявашъ човѣка, когато тълкува единъ законъ добросъвестно? Такава е формата, ако говоримъ теоретически, рѣшение трѣбва да има тамъ, дѣто има конкретни правоотношения и въ случая тѣзи правоотношения сѣ конкретни, а законъ трѣбва да има тамъ, дѣто има абстрактни правоотношения. Теоретически ако вземемъ, този въпросъ трѣбва да бѣде рѣшенъ съ рѣшение. За дневнитѣ и пѣтнитѣ, когато опрѣдѣляте, трѣбва да стане съ рѣшение. Въ конституцията има прѣдвидени изрични административни актове, за които е казано, че непременно трѣбва да се оформятъ съ законъ. Въпросътъ за бюджета да-ли е законъ или е рѣшение е споренъ: има автори като Цорпъ, който въ „Staatsrecht“ казва, че по съдържание не е законъ, обаче по форма той трѣбва да стане законъ, т. е. трѣбва да мине на три четения. Когато такива автори спорятъ и когато други имѣ отговарятъ: „Не, то е законъ“, защо ще отидемъ съ претенции да обвиняваме единъ министъръ, ако той иска да го оформи съ рѣшение или съ законъ? Не па да го обвинявамъ. Ето защо, казвамъ, практиката е била и е досега такава, но завчера я промѣнихме и първиятъ ударъ изпита министърътъ на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ г. Францъ — ние му казахме, че той трѣбва въ формата на законъ да иска такива свѣрхсмѣтни кредити, не може друго-яче. И менѣ ми се струва, че ако се възприеме та-

кава една практика заналрѣдъ, съкровището на държавата ще може по-добрѣ да се запази, отколкото иначе, безъ да се претендира, обаче, че ние ще можемъ да обвиняваме бившитѣ министри затуй, че тѣ не пазили туй правило, защото наредъ всѣки, който е билъ министъръ, не се е отгървалъ отъ това. Направихъ справка прѣзъ 1908 г. и въ демократическо врѣме даже намирамъ рѣшение за отпускане на свѣрхсмѣтни кредити; нѣкой обърналъ внимание, че трѣбва да бѣде съ законъ и станало съ законъ. Естествено е, че нѣма зла умисълъ, а има борба въ теорията, борба въ схващанията и най-послѣ свѣрхсмѣтнитѣ кредити като-че-ли ще се установи да не се даватъ безъ законъ, при всичко че имаме въ развитието на нашия парламентъ кредити давани и съ рѣшение.

Въ заключение ще кажа, че когато се говори по този въпросъ, азъ съмъ за формата, която въ днешно врѣме възприемаме. Но и г. Радевъ е билъ правъ, като е внесълъ това прѣдложение въ тази форма, защото той вижда, че такава ни е практиката. Когато едно дѣло положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме се приема съ едно рѣшение, когато военниятъ министъръ въ 1912 г. видоизмѣнява това положение пакъ съ рѣшение, г. Радевъ е ималъ пълно основание да иска и той тази форма, за да се измѣни малка частичка отъ това положение, именно да се притурятъ една бѣлѣжка къмъ § 11 и 12. Ето защо за мене този въпросъ бѣше въпросъ, тъй да се каже, не съвсѣмъ еднакво разрѣшаващъ отъ ораторитѣ, не съвсѣмъ безпристрастно ли да се изразя, не знамъ, но едни взеха едната страна, а други другата; азъ, обаче, искамъ да се поставя на друга почва, че единѣтѣ и другитѣ сѣ прави, по въ този парламентъ, въ XV-то обикновено Народно събрание една нова практика се иска да се прокара, за която съдѣйствува най-много министърътъ на финанситѣ г. Теодоровъ и която ние трѣбва да я възприемемъ, защото е една гаранция за бъдещето на нашето съкровище. Това прѣдложение на г. Радева, по моето мнѣние, ако се приеме, трѣбва да се приеме по принципъ и да се каже, че ще бѣде законъ, а не рѣшение. И пакъ повтарямъ, не затова, че той не е знаелъ формата, но затуй, че има единъ прѣходъ въ развитието на нашия парламентъ и той се върши сега, тъй да се каже, прѣдъ нашитѣ очи, и понеже трѣгнахме завчера по този пѣтъ, затуй трѣбва да вървимъ по сѣщия пѣтъ, защото ние не можемъ да имаме два пѣтица — едни прѣдложения да приемаме съ рѣшение, а за други да искаме законъ.

Сега, другъ въпросъ се повдигна отъ г. министра на финанситѣ: „Питате ли вие откъдѣ ще се взематъ тия пари?“ Това вече не е конституционенъ въпросъ, а той ви говори като министъръ на финанситѣ, защото ние, депутатитѣ, не държимъ смѣтка за това, той е длъженъ да държи тази смѣтка. Ние трѣбва да уважаваме всѣки министъръ който пазни касата, обаче, трѣбва да вземаме и другата страна. Съгласенъ съмъ, че много рѣдко сѣ днесъ депутати въ цѣлия свѣтъ, които прѣскачатъ този прагъ. Порано депутатътъ не бѣше, за да дава пари да харчи министърътъ, а да го спира; когато той отвори кесията, да му каже: затвори я малко, тя е държавна кесия, пази я. Сега виждаме наопаки: министърътъ я стиска, ние му казваме да я отвори. Кой не знае какъ се е развила въ Англия конституцията? Тамъ има традиция, че отъ депутата рѣдко и почти се счита невъзможно да има прѣдложение, съ което да кара министра да харчи пари — това е редовното — и който направи такова прѣдложение, трѣбва да излѣзе съ едно изложение да каже откъдѣ, отъ кой източникъ ще се покриватъ паритѣ, които иска да се похарчатъ. Всичко това разбирамъ, и тъй е.

Но въ днешното време, когато се развиха народитѣ, вече има едно колебание въ тази практика и които бѣха въ маналата сесия на нашия парламентъ, видѣха, че на министра на земледѣлието се даваха много повече пари отъ комисията, въ която мисля бѣше и г. Попкрѣстевъ, отколкото той искаше. Защо? Защото народитѣ днесъ се развиватъ и не дохождатъ да спорятъ съ короната колко да се дадатъ. Когато вижда, че народитѣ има нужда и тази нужда трѣбва да се удовлетвори, днешниятъ депутатъ има развързани своитѣ рѣчи и може да каже на министра, че азъ, като народенъ прѣдставителъ, чувствавамъ тази нужда и трѣбва да я удовлетворите. Когато има нужда, ще намѣрите срѣдства, а, ако не намѣрите, ще си дадете оставката. Така говорятъ днесъ прѣдставителитѣ.

Сега, пѣлиятъ въпросъ, ако може да се изложи юридически дотамъ, значи ще се сложи на масата да се разрѣши по същество, какъ да се погледне политически на него. Мислите ли вие, че трѣбва да се дадатъ тѣзи пари, които иска г. Радевъ, или не трѣбва? Ако мислите, че е справедливо да се дадатъ, министърътъ е длъженъ да ги намѣри, по днешната практика на всички конституционни държави — не гарантирамъ за всички, но поне за тѣзи, които сж близки до републиката, а нашата държава е такава. И ние имаме вече прецедентъ, който азъ ви цитирахъ, значи можемъ да направимъ това. Прѣди всичко, справедливо ли е да се дадатъ на раненитѣ и болни офицери тѣзи дневни, които иска г. Радевъ? Единъ отъ ораторитѣ говори, че нѣма ratio legis. Ще ме извини. Подъ ratio legis азъ разбирамъ, когато се изправишъ прѣдъ единъ съдия да пледирашъ, да му кажешъ, че ratio legis нѣма, че законодателятъ е мислилъ тѣй, туй е по закона, туй ходатайствувамъ да рѣшите. Когато, обаче, единъ законодатель говори, който има въ рѣчѣтъ си суверенитета, за ratio legis не може и дума да става, освѣнъ ако искаме да го разбираме тѣй: справедливо ли е да създадемъ такъвъ законъ или не. Парламентътъ може всичко да направи. Какво не може да направи — и то е извѣстно. Но ние, когато говоримъ, като депутати, ние трѣбва да влѣземъ въ духа на нашия народъ, въ момента, когато той работи, иначе нѣма смисълъ да бждемъ депутати. Този духъ, който живѣе между насъ и ние сме въ него, трѣбва тукъ, въ тази зала, да го отразяваме, и тогава г. министърътъ на финанситѣ може да забрави извѣстни теории и депутатитѣ да забравятъ, защото животътъ е животно — той не се туря въ рамки чисто конституционни или финансови, а трѣбва да върви, да не го спираме, когато той се развива, толковъ повече, че имаме суверенитета и можемъ да създадемъ закони.

Справедливо ли е днеска тѣзи офицери, които сж ранени, тукъ въ болницитѣ или тамъ, на театра на войната, въ чужда нѣкогашна територия, да получаватъ сжщитѣ дневни полеви, които получаватъ, ако не сж извадени отъ строя? Ето въпросътъ, който е важенъ. Тукъ много мнѣния ще намѣрите. Може да се каже, че § 13 отъ положението на законодателя стамболовистъ — стамболовиститѣ създадохъ този законъ — като че не иска на тия офицери да дава дневни полеви — не като че, ами явно не иска да дава. Той казва: докато си въ строя, докато си здравъ, яжъ, пий; раненъ ли си — за тебе нѣма дневни полеви, употребенъ си, изстисканъ лимонъ си.

Г. Торомановъ: Не е тѣй мислилъ.

Х. Поповъ: Чакайте да Ви го прочета, за да видите, че е тѣй, защото първомъ го чета, а послѣ говоря.

Г. Торомановъ: Има заплата и дневни.

П. Парапановъ: Исква г. Торомановъ да каже, че има заплата и дневни.

Х. Поповъ: Дневни нѣма никакъ.

Отъ болшинството: Има, има.

Х. Поповъ: Вижте чл. 13 какъ говори: (Чете) „Плѣненитѣ и находящитѣ се въ отпускъ военнослужащи, отъ деня на излизането имъ отъ частта, до деня на завръщането имъ и встъпването имъ въ длъжностъ, дневни и полеви дневни пари не получаватъ“.

С. Дрѣнковъ: Това е за плѣненитѣ, а за раненитѣ има по-горѣ.

Х. Поповъ: Плѣненитѣ и находящитѣ се въ отпускъ.

С. Дрѣнковъ: Четете § 10.

Х. Поповъ: § 10 е за тѣзи, които сж въ частитѣ: (Чете) „§ 11. Отъ деня на започване военнитѣ операции до прѣкръпяването имъ военнослужащитѣ, споменати въ горния § 10, състоящи на служба и на лице въ частитѣ, управленията и учрѣжденията“ — забѣлжете тия работи — „които се намиратъ на театра на военнитѣ дѣйствия, получаватъ, независимо отъ дневнитѣ пари, и полеви дневни пари, въ размѣръ равенъ на дневнитѣ пари“.

С. Дрѣнковъ: § 11 е за полевитѣ.

Х. Поповъ: Въ чл. 13 изрично се говори: никакви дневни не се даватъ на раненитѣ.

С. Дрѣнковъ: Раненитѣ получаватъ дневни, четете § 10, забѣлжката.

Отъ болшинството: Вѣрно.

Х. Поповъ: (Чете) „Чиновницитѣ, които не получаватъ назначение въ дѣйствующата армия, а останати на служба въ мѣстнитѣ управления и учрѣждения, такива дневни пари не получаватъ. Заболѣлка. Раненитѣ и заболѣлитѣ прѣзъ врѣмето, докато трае военното положение, получаватъ такива дневни пари прѣзъ всичкото врѣме на общо основание“.

Отъ болшинството: Тѣй! Видите ли? (Смѣхъ)

Д-ръ Н. Радевъ: Щомъ е заболѣлъ и получи отпускъ, не получава, по чл. 13, полеви — много е правъ г. Поповъ.

С. Дрѣнковъ: Тѣ сж на лѣчение.

Х. Поповъ: Азъ имамъ свѣдѣния, че ранени офицери не получаватъ и платитѣ си, защото не могатъ да ги намѣрятъ.

С. Дрѣнковъ: То е друго.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля тишина, безъ прѣрѣканиа.

Х. Поповъ: Въпросътъ е сега, че ние, като депутати, трѣбва да влѣземъ въ духа на врѣмето и трѣбва да видимъ какво желаятъ тия господа. Сегизрани сме съ едно прѣположение, съ което се иска

да имъ спомогнемъ да взематъ тѣзи дневни, които не имъ дава чл. 13. Ако се погледне социално-политически, днесъ чувствуваме, че живѣемъ въ едно врѣме, каквото никогашъ въ нашата история не е било. Не само излизаме тѣй тържествено на Бѣлото-море, но сме и прѣдъ Мраморното-море. Азъ си прѣдставямъ, не дай Боже, ако не бѣха тия господа при Люле-Бургазъ такъвизъ лѣвоуе, каква контрибуция щѣше да стои на гърба ни! Слава Богу, че ни спасиха, независимо отъ славата, която имаме и бѣдѣщето, което е прѣдъ насъ. Всичко това г. министърътъ на финанситѣ трѣбва добръ да си го прѣдстави, когато говори за икономия. Тѣй сжщо и единъ депутатъ трѣбва да си го прѣдстави. Ако направите единъ прѣгледъ, какъ се харчатъ въобще пари за другитѣ господа, които сж съставна частъ отъ тази машина, вие ще видите, че ние се скжпимъ за работи тамъ, дѣто не трѣбва — на трицифъ сме скжпи. Това ще ми позволите да Ви кажа, г. министре, защото ми се вижда, че когато дойде работата за такива хора, които днесъ сж носители на нашата култура, много сте по-скжпи, отколкото въ другитѣ разходи.

Н. Попкрѣстевъ: Кои други разходи?

Х. Поповъ: Ние, оппозицията, както знаете, имаме юзда, сами си я наложихме отъ септемврий до мира. Фактътъ е, обаче, този. Помнете, че ние не трѣбва да се скжпимъ днесъ, ако е за малко пари. Разбирамъ, ако г. министърътъ на финанситѣ излѣзе и каже: моето положение е безисходно. Вѣрно е, че не е правена и смѣтка и азъ не мога да Ви кажа, ако отпуснемъ тѣзи пари на тия герон, като каква сума би трѣбвало.

Д-ръ Н. Радевъ: И никой не може да Ви каже; може-би, и самото Военно министерство.

Г. Тороманъ: Вие трѣбваше да я кажете.

Х. Поповъ: Може-би, това бѣше дългъ на г. Радева. Но когато отиде въпросътъ въ комисията, тамъ ще разсждимъ колко сж тия пари, които би трѣбвало да отпусне министърътъ, имаме ли ги, или не, можемъ ли да ги намѣримъ или не. Ако вие можете да ги намѣрите и се скжпите, това е грѣхъ, който ще извършите прѣдъ историята. Независимо отъ всѣкакви положения създадени отъ стамболовиститѣ или други, независимо отъ всѣкакви други правила, това трѣбва да стане, защото спрѣмо тия господа не трѣбва така строго формално да се изпълняватъ законитѣ, когато тѣзи закони ние можемъ и сме въ състояние да ги измѣнимъ. Така трѣбва да се гледа на въпроса.

Азъ отивамъ по-далечъ. Г. министърътъ на финанситѣ самъ каза, че има хора, които получаватъ 12 л. дневни, а други 20 и двоино полени — 40—60 л., а за малкитѣ никой не мисли. Какво щѣше да стане, ако дадѣхте на всѣки войникъ по 5 л. на мѣсецъ? Имаме 400 хиляди войници, по 5 л., правятъ 2.000.000 л., за 10 мѣсеци — 20 милиона; 30 да сж, удовлетворете този българинъ на бойното поле, както можете; повече за него се трудете, отколкото за другитѣ, защото тия пари сж негови, той пакъ единъ день ще ги плаща. И въ такова врѣме, когато негови пари не давате, можете ли да говорите за нѣкакви финансови баланси, че бюджетътъ не е уравновѣсенъ? Има смисълъ да е уравновѣсенъ бюджетътъ, когато сж удовлетворени нуждитѣ на народа? Ако вие смѣтате само бюджетътъ да бѣде уравновѣсенъ и въ такъвъ моментъ, когато никой държавенъ мжжъ не мисли първомъ за уравновѣсяване на бюджета, а за нуждитѣ, азъ мисля, че ние много леко бихме гледали, когато ни сези-

ратъ въ такова врѣме съ единъ такъвъ въпросъ, ако кажемъ непрѣмѣнно да се отхвърли и повече нищо. Ние сме длжжни да помислимъ не само за тия офицери, съ които ни сезира уважаемиятъ колега г. Радевъ, принадлежащъ на дѣсницата на правителственото болшинство, но и за долнитѣ чиновове, на които ако имъ дадете това, което казахъ, нѣма държавата отъ това да бѣде нещастна.

Ето защо азъ заключавамъ, че трѣбва да се приеме по принципъ прѣдложението на г. Радева. Въ комисията то трѣбва да се прѣработи; тамъ да се изслуша министърътъ на финанситѣ, защото, може-би, той не иска нѣкоп нѣща да ни каже — азъ всичко това съзнавамъ. Ако той има достатъчно основания да убѣди комисията, че не може да се отпуснатъ тѣзи пари, нито за тия офицери, за които сме сезирани, нито за долнитѣ чиновове, и ако комисията намѣри основателни неговитѣ доводи, само тогава разбирамъ да се откаже тази малка помощъ, която се иска съ това прѣдложение. Ако ли той не може да ни убѣди и само съ общи фрази говори: „Отъ дѣ ще ги намѣримъ, какво ще направимъ“, азъ мисля, че това е недостатъчно. Ако и да не сж приведени въ точностъ, колко сж паритѣ, които се искатъ, но прѣдполагамъ, че тѣ не сж толкова много, щото да не може нашата казна да удовлетвори тия хора.

П. Парапановъ: Г. Поповъ, не засегнахте единъ въпросъ: да-ли може да се даде обратна сила на закона.

Х. Поповъ: Вѣрно е, че въ прѣдложението е казано да му се даде обратна сила. Г. министърътъ на финанситѣ говори върху това. Азъ зная, че въ публичното право има една теория, която казва, че законитѣ може да иматъ и обратна сила, но въ гражданското право не може. Г. министърътъ на финанситѣ искаше да ни убѣди въ противното, че това прѣдложение не може да има обратна сила. По принципъ не съмъ съгласенъ, защото това е *ius publicum*. Ние имаме право и обратна сила да дадемъ на закона — зависи отъ туй, да-ли г. министърътъ на финанситѣ може да намѣри срѣдства. Понееже искате да имате моето мнѣние по този въпросъ — азъ мислѣхъ и по него да поговоримъ, но забравихъ — казвамъ: може да има обратна сила, но зависи отъ министра на финанситѣ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Геннадиевъ за лично обяснение.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ миналото засѣдание г. министърътъ на финанситѣ напоми обвинението, повдигнато противъ мене, на основание чл. 155 отъ конституцията.

Г. Торомановъ: Г. Геннадиевъ, този въпросъ не е поставенъ сега на разискване.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Напомни го, наистина, въ разгара на полемиката, но съ изрази уязвителни и обидни. Азъ съмъ първиятъ, който съзнавамъ, че тия думи трѣбва да се отдадатъ на увѣчение, защото първата частъ отъ рѣчта на г. министра на финанситѣ не прѣдвѣщаваше такъвъ остъръ обратъ. Възбудени бѣхме мнозина тукъ, като подкачите отъ г. министра на войната и свършите съ мене, не защото прѣдложението на почитаемия г. Радевъ е отъ естество да ни въоружа единъ противъ другиго, а защото събитията, които се развиватъ около насъ, носятъ всѣки день и всѣки часъ причини за крайно раздражение. И ако ние отъ оппозицията мо-

жемъ да изгубимъ хладнокръвнѣето си, защото, макаръ опозицията официално да е поставена подъ политическа карантина, ние намираме срѣдство да бѣдемъ въ течение на всичко, което се върши тукъ и въ странство за смѣтка на България, и това нѣщо ни тревожи, защото и ние наравно съ правителството, а може-би, и повече отъ него, прѣд-виждаме всички усложнения, които могатъ да ни грозятъ за въ бѣдѣ, защото наравно съ правителството милѣемъ за всички принесени жертви и се безпокоимъ за врѣдитѣ, които могатъ да сполетятъ нашето отечество: та ако по тия причини ние отъ опозицията можемъ да изгубимъ хладнокръвнѣето си, обяснимо е, че министритѣ, които надъ всичкото туй отгорѣ сж нагърбени съ грамадна работа и голѣми отговорности, още повече могатъ да бѣдатъ увлѣчени. При все това, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля и се надѣвамъ, че вие ще намѣрите справедливо, какво въ споровѣтъ съ народнитѣ прѣдставители има известни граници, които не бива да се прѣвръщатъ, и известни думи, които не бива да се произнасятъ. Моето дълбоко убѣждение е, че г. министърътъ на финанситѣ, не трѣбваше по никакъвъ начинъ да прави и най-малката алюзия на държавния процесъ. Апелирамъ къмъ самия него. Г. Теодоровъ е юристъ и е училъ правото въ Русия. Руското законодателство, въ съгласие съ напѣто и съ западно-европейското, установява законна презумция, че единъ обвиняемъ, който и да е той, и за каквото позорно дѣяние да се обвинява, се счита за невиненъ до момента, докогато се издаде противъ него една присѣда окончателна, влѣзла въ законна сила. До тоя моментъ никой нѣма право да злоупотребява съ и безъ това трудното положение на обвиняемия и да хвърля упрекъ въ очитѣ му. Въ страната, въ която г. Теодоровъ е училъ правото, юриспруденцията и правната наука даватъ особена сила на тоя принципъ, защото тамъ се твърди, че законна презумция за невинностъ е по-голѣма за единъ обвиняемъ, отколкото за всѣки единъ гражданинъ, надъ който не е паднало подозрѣнието на властѣта, че извършилъ дадено прѣстѣпление. Тая законна презумция трѣбва да бѣде още по-силенъ пѣтъ, когато се касае за политически процесъ, защото въ тѣхъ не винаги съображенията на отвлечената правда иматъ прѣдвидимо значение, а твърдѣ често, партизанскитѣ страсти и политическото състояние въ дадена епоха.

Желая да отбѣгна колкото е възможно да говоря за себе си, за да не дамъ поводъ за упрекъ; но ония, които съ запознати съ тъкостѣта на повдигнатото обвинение противъ мене, мнозина въ душата си съзнаватъ, че ако бѣхъ човѣкъ бездаренъ и липненъ отъ буюнъ и борчески терпѣрментъ, ако бѣхъ отъ ония смиреномѣдрени посрѣдствености, които се изреждатъ на министерскитѣ кресла, докато България си набави способенъ управителенъ персоналъ, по всѣка вѣроятностъ нѣмаше да ме даватъ подъ сѣдъ. Но има и друга една причина, поради която границата, за която споменахъ прѣди малко, не бива да бѣде прѣкръчвана: то е, защото устата ми сж вързани — менъ може да ме обвиняватъ, азъ не мога да отговарямъ.

Да дойда на завчерашния инцидентъ. Азъ не мога да злоупотрѣбя съ свободата, която ми е дадена на тая трибуна. Вие ще имате право да ми кажете: „Г-не, вие тукъ разправяте лични дертове, за които сте повикали да давате обяснение другадъ, нѣма да ви слушаме“. Или вие ще ми кажете: „Г-не, вие за да оправдаете себе си, приписвате недостойни дѣла на лица, които не сж тукъ, и които вие обиждате, закрити задъ неприкосновеностѣта на парламентарната трибуна.“ Ако всички тия причини налагатъ длъжностъ на всѣки народенъ прѣд-

ставителъ, да не се докосва и да напомнимъ онова, за което сега говоря, ако това би трѣбвало да бѣде правило на коректностъ, наложено отъ етиката за всѣки единъ народенъ прѣдставителъ, за министра то е повелителна длъжностъ, защото правителството не може и нѣма право да намалява или да осуетява косвено, по начинъ, който не е позволенъ нито отъ етиката, нито отъ принципѣто, контрола, вършенъ отъ опозицията надъ управлението. Азъ съмъ изпратенъ тукъ, г-да, отъ българския народъ. Избирателитѣ, когато сж ме избирали и дали пълномощие, на основание на конституцията, не въ известна околия, а въ цѣла България, знаеха, че азъ съмъ подседимъ. Излишно е да забѣлѣжа, че ми дадоха двойно повече гласове, отколкото на моитѣ обвинители. Но това нѣма значение. Азъ, въ всѣки случай, говоря отъ името на българския народъ, и когато упражнявамъ парламентарния контролъ, който влиза не само въ правата, но и въ длъжноститѣ на опозицията, този контролъ не може да бѣде намаляванъ или разрушаванъ съ оскорбления нанесени на личностѣта на народния прѣдставителъ.

Позволете ми г-да, да свърша въ бѣгли думи съ съображения отъ другъ родъ.

Въ това Народно събрание азъ правя опозиция на почитаемото правителство въ продължение на двѣ сесии. Вие всички сте свѣдѣтели, че когато азъ съмъ излизалъ на тая трибуна, толкова, колкото може да се очаква при нашитѣ парламентарни нрави, билъ съмъ въздържанъ и коректенъ. Срѣщу това нѣмамъ право да искамъ пощада отъ никого. И вие знаете, че не отъ страхъ го правя. На 1902 г., прѣди да бѣда министъръ, по същия начинъ водихъ опозиция противъ кабинета на почитаеми г. Даневъ, сегашниятъ прѣдседател на Народното събрание. И най-послѣ, мнозина отъ васъ знаятъ, че отъ борби не ми мига око и на тази трибуна се чувствавамъ кадѣренъ да издържа и най-бурния споръ. Тая година повече, отколкото миналата, имамъ възможностъ и имамъ срѣдства да бѣда остъръ въ критикитѣ си и да бѣда уязвителенъ много повече, отколкото, когато менъ се напомнимъ държавниятъ процесъ. Не го направихъ. Въ финансовата комисиия се разискваха 50-миллионниятъ кредитъ; тогава излѣзоха наявѣ факти, съ които можехъ да си послужа, и всѣки отъ васъ разбира, че това е малка частъ отъ онова, което на мене е известно. Въ друго едно направление на правителствената дѣятелностъ — по дипломатическитѣ прѣговори — има ли човѣкъ да се съмнѣва, че азъ съмъ достатъчно въоръженъ, за да бѣда строгъ, за да бѣда безпопаденъ, и че има причини, които биха ме примамили да се забравя за една минута, за да докажа правотата на нашата политика въ миналото. Но азъ се въздържахъ. И не само азъ — никой отъ членоветѣ на опозицията, откато с обявена мобилизацията и войната, жбѣ не обѣли. Защо? Защото съзнаваме, че въ интереса на България е, правителството да запази всичкия си престижъ и, въ всѣки случай, да не бѣде нагърненъ отъ насъ тукъ, въ Народното събрание. Има и друго едно съображение, което е лично мое, защото азъ, поне за себе си лично — и другъ пѣтъ съмъ го заявилъ — искамъ да дѣйствувамъ за омокотяване на политическитѣ нрави, за тѣхното облагородяване, за да се установятъ между прѣдставителитѣ на властѣта и прѣдставителитѣ на опозицията въ парламента отношения, които да правятъ честъ и на единитѣ и на другитѣ, които да спечелатъ уважението на българския народъ за единитѣ и другитѣ и които да повдигнатъ престижа на България прѣдъ европейския свѣтъ.

Но, ако всичко това, ако този начинъ на опозиция азъ водя не защото искамъ нѣщо насрѣща, но отъ съображения на върховна длъжностъ — министритѣ

не ми дължат нищо, то е вѣрно — човѣщината и възпитанието на хора ги задѣлжава, когато си имъ дават примѣръ, когато ти си билъ на управление, а тѣ оппозиция, да иматъ, ако не едно зачитане, поне, едно въздържане да прѣскачатъ извѣстни граници.

Г-да! Дълженъ съмъ да напра съ едно повторение, че и сега, когато инцидентътъ е създаденъ, азъ имамъ да си позволя да злоупотрѣбя съ неприкосновеността на трибуната и да се впусна да говоря за работа, която нито е на дневенъ редъ и за която нито се считамъ въ право да говоря. Това да се знае и за този инцидентъ и за всички други, които могатъ да възникнатъ за въ бѣдѣще. На всички напомнямъ: това е отговорътъ, който мога да дамъ.

Колкото за себе си, азъ нито съмъ огорченъ, нито съмъ озлобенъ. България е млада страна. Слѣдъ революции и междусоборци, свършено обяснимо е, ако не и оправдано, да бѣдемъ свидѣтели на гонения на политическите мѣже, които гонения отбѣлзватъ втората частъ отъ най-новата история на България. Но, докато изнасятъ послѣдните конвулсии отъ възбудения политически страсти, отъ стари и закоренѣли вражди, възможно е, въ пѣтя, твърдѣ голѣмъ, който България е изминала къмъ свои напредѣкъ, да има сгазени жертви. Какво значение има за българския народъ, че тази сгазена жертва съмъ билъ азъ или нѣкой другъ! Другъ нѣкой, вмѣсто мене, би обрекълъ на проклятие деня, когато е станалъ министъръ, щомъ е трѣбвало петъ години слѣдъ това да го прѣслѣдватъ безпощадно. Азъ благославямъ този денъ. И, ако на 1903 г., когато станалъ министъръ, въспрѣки моето желание, ми кажеха: „Ти ще бѣдешъ министъръ, но слѣдъ петъ години ще те прѣслѣдватъ два пѣти по-жестоко“, пакъ нѣмаше да откажа, защото съмъ силенъ съ съзнанието, че съмъ си изпълнилъ дълга. Моите заслуги за засилване на земледѣлието не се оспорватъ отъ никого и въ това Народно събрание съ били признати отъ моите политически противници. Но съживяването на Министерството на земледѣлието можеше да чака още петъ години; но това, което не можеше да чака нито единъ денъ, бѣ засилването на армията. Азъ имамъ съзнанието — колкото и да ми костватъ най-хубавите години отъ моя животъ, които азъ платихъ съ неуморимъ трудъ при петгодишното управление, въ размѣра на своите скромни сили — че съмъ спомогналъ за организирането и въоръженето на тази армия, въспрѣки противодѣйствието на нашите противници, на тази армия, която съставляваше тогава моята мечта и която днесъ съставлява гордостта на всички ни и опората на България. Ето защо, къмъ гоненията и страданията на миналото азъ гледамъ съ великодушно снизхождение. Моите погледи съ устремени къмъ бѣдѣщето, защото за закрѣпването и напредѣка на нова България отечеството има нужда отъ всички добри синове и особено отъ изпитаните. (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣскаха)

П. Теодоровъ: Не сте Вие единствениятъ, който сте създали българската армия. Срамота е това да го говорите!

Д-ръ Н. Генадиевъ: Вие сте.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Има думата хасковскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Радевъ.

Д-ръ Н. Радевъ: Г. г. народни прѣдставители! Като вносителъ на прѣдложението, прѣди да се положи на гласуване, дълженъ съмъ да дамъ нѣкои обяснения. Прѣди всичко, съжалявамъ, че това прѣдложение, отъ такъвъ единъ характеръ, внесе толкова жаръ въ прѣднията, внесе жаръ свършено не-

основателно, защото нито по съдържание, нито по форма заслужаваше тѣзи голѣми прѣнии въ нашето Събрание. То е едно поправяне на една несправедливост, която съществува въ законоположението за паричното доволствие на офицерите и не трѣбваше да докара до тѣзи инциденти и до тази пламенност, съ която завършихме прѣжниятъ денъ. Ето защо, ще дамъ нѣкои обяснения, за да се види още по-нагледно неговата основателност, и слѣдъ това Народното събрание е властно и свободно да го отхвърли или приеме.

Най-напрѣдъ, къмъ г. военния министъръ ще направя слѣдната бѣлѣжка. Когато, като вносителъ на това прѣдложение, направихъ нужните измѣнения и дадохъ мотивите за това, азъ заявихъ, че азъ не засегнахъ нито една буква, нито една запетая отъ прѣдложението, обаче, г. министърътъ каза, че азъ съ своите измѣнения свършено съмъ го измѣнилъ. Добъръ, то е депозирано прѣди неговото говорене, при прѣдседателя на Народното събрание, и тамъ е казано: измѣнява се, както слѣдва, и турихъ: „Забѣлѣжка къмъ § 11 и 12“ и прѣдложението остава цѣло неподкѣтнато. Нѣколко думи за пояснение. На 15 мартъ, понеже се прѣдполагаше да се закрие Народното събрание — нито азъ, нито вие не знаехте дали ще се продължи сесията — имайки това прѣдъ видъ, азъ написахъ и депозирахъ прѣдложенното още на 11 мартъ, когато г. министърътъ отговори, че по административенъ редъ имамъ да внеса прѣдложение за исканото отъ мене измѣнение. Въ момента нѣмахъ подъ ръка положението, но знаехъ вече, че то не дава право на ранените и болни офицери да получаватъ своите полени и дневни — това потвърди и г. военниятъ министъръ — и затова го направихъ въ тази му форма. Това е достатъчно, за да се разбере, че положението е тъй, както азъ съмъ го разбиралъ. Слѣдователно, както съмъ написалъ прѣдложението, явно е, че отъ самия неговъ текстъ и тогазъ и днесъ не съмъ измѣнилъ нито една запетая, а само го наричамъ забѣлѣжка къмъ § 11 и 12 отъ положението. Значи, съ тая забѣлѣжка, която правя, което е мое парламентарно право и което никой не може да ми го отрече — азъ мога да го направя или тукъ, или въ комисията — това е безразлично — никакво измѣнение не правя въ текста на прѣдложението. Азъ обръщамъ вниманието на народните прѣдставители да видятъ, че туй, което твърди г. военниятъ министъръ, не е вѣрно, че не съмъ измѣнилъ нито йота отъ прѣдложението; измѣнено е само заглавието, като казвамъ „забѣлѣжка къмъ § 11 и 12“, както има „забѣлѣжка къмъ § 10“.

Второ, по въпроса дали има основание за неговото вънасяне. Това е мое право, подкѣпено отъ 58 народни прѣдставители; вътъ отъ това има още 15—20 души други народни прѣдставители, съ които азъ лично съмъ говорилъ, че го подкѣпватъ. Слѣдователно, въ тази форма, въ която е внесено, по конституцията имамъ право да го внеса. А дали ще бѣде прието или не, вие ще рѣшите. Но, когато го внесохъ, чувствувахъ, па и днесъ чувствавамъ и заявявамъ прѣдъ васъ, че ще остана съ дълбокото убѣждение, че ако туй прѣдложение не добие сила, по-ѣщо ще дадемъ това право на офицерите, може би въ форма на помощъ, защото въ основата си то е неостемлимо право и защото тъй, както е направено положението за паричното доволствие, то е много несправедливо спрѣмо ранените и болни офицери. И не е правъ г. Димчевъ когато казва, че по форма то не било достатъчно обосновано, а по съдържание нѣмало ratio legis. Г. Димчевъ търси ratio legis при законодателствуването. Та ние не се намѣрваме прѣдъ мирови съдия. Ние тукъ създаваме ratio legis и когато ние, законодателите, нареждаме едно право, то става законъ. Това е ratio legis. Го-

лѣма грѣпка е да търсимъ ratio legis въ едно законодателно предложение. Ratio legis трѣбва да търси приложителъ, а не създателъ на закона. И всички, които сж учили правото знаятъ, че създателъ на Дигиститѣ още въ първите страници е казалъ: *jus est ars boni et aequi* — правото което ние създаваме, е изкуство на доброто и справедливостта. Това е основата, която трѣбва да има въ всеки единъ законодателенъ актъ: нѣма ли добро и справедливостъ, то не е право. И тъй въ това отношение сме квитъ съ г. Димчева.

Сега, дали е достатъчно основателно да се даде на офицеритѣ, заболѣли и ранени, дневни пари? Съ двѣ думи ще поясня, защо азъ намѣрвамъ, че е справедливо. Прѣди всичко заплатата на офицеритѣ въ мирно или военно врѣме се съставя отъ нѣколко елемента: заплатата по чинъ, заплатата по длъжностъ, а не заплатата по служба, както казва г. Димчевъ, и подиръ туй има дневни и полевни пари въ военно врѣме, а въ мирно — гарнизонни или лагерни. Защо азъ намѣрамъ, че положението е несправедливо? Въ мирно врѣме, когато единъ офицеръ заболѣе, или пъкъ безъ да се разболѣе, му дадете отпускъ, получавя всички тѣзи видове парични доволствия. Въ военно врѣме, когато офицерътъ е дошълъ до най-големата степенъ на напѣжение на своитѣ сили, когато е раненъ, защо го лишавате отъ тѣхъ? Това сж добавъчни пари. Тукъ много погрѣшно се говори за двойни заплати. Тѣ сж дневни пари въ двоенъ размѣръ — отъ 4 л. на подпоручикъ и поручикъ и 5 л. на майоръ и подполковникъ, въ двоенъ размѣръ, ставатъ отъ 8 до 10 л. И тукъ прѣдъ васъ азъ пледирамъ за тѣзи български офицери, които съ своята кръвъ написаха най-добритѣ страници отъ нашата история. На тѣхъ ние, българитѣ, дължимъ туй, което България никога не е очиквала — днесъ всички съ прѣстъ да показватъ на нея. И днесъ, когато азъ говоря съ жаръ, за правата на тия офицери, мисля че имамъ право така да говоря, защото въ тази война процентътъ на раненитѣ и болни български офицери надминава процента на всички войни досега. Това показва, че българскиятъ офицеръ е истински водителъ на своитѣ войници и пръвъ се хвърля въ боя, за да даде примѣръ въ изпълнение на отечествения дългъ. И тѣзи именно офицери положението ги лишава отъ тѣхното толкова основателно и справедливо право. Азъ ще бѣда спокоенъ, че съмъ изпълнилъ своя дългъ, но ще бѣдете ли и вие спокойни, ако отхвърлите предложението?

Това по отношение на офицеритѣ.

Сега относително войницитѣ. Г. г. народни представители! Ако българската хазна, българската каса, българската държава би могла да възнагради и войницитѣ по такъвъ начинъ — намѣрете способъ — азъ съмъ първиятъ, който ще гласувамъ съ васъ съ двѣтъ рѣци. Едно ще заявя прѣдъ васъ, че нѣма днесъ армия въ свѣта съ платени войници, освѣнъ въ една отдалечена епоха, когато войницитѣ бѣха съ заплати при вербовочната система, когато се паемаха и плащаха. Въ никоя модерна армия, кждѣто има обща задължителна военна повинностъ, въ военно врѣме не се плаща на войникъ, както на офицеритѣ и чиновницитѣ. Ако мислите, че трѣбва да имъ платимъ, рѣшете, азъ ще бѣда първиятъ съ васъ да гласувамъ. Но това е вече въпросъ отъ другъ характеръ, не е отъ характера на този въпросъ, който азъ повдигамъ прѣдъ васъ. Азъ повдигамъ само въпроса за поправка на една несправедливостъ въ едно положение, а не и за създаване на новъ принципъ, който не съществува никждѣ. И който отъ васъ има доблестъ, нека го внесе, азъ ще го подкрѣпя.

Това досежно вътрѣшното съдържание на предложението.

Досежно формата на гласуването, г. Теодоровъ каза, че онѣзи примѣри, които азъ посочихъ изъ миналото, не трѣбва да ги вземаме прѣдъ видъ, и добави: „Защото г. Радевъ не е Министерски съвѣтъ да внесе тукъ указъ на одобрение“. Никога не съмъ ималъ тази амбиция. Но понеже моето предложение е отъ законодателенъ характеръ и понеже азъ съмъ първиятъ, който ще ратувамъ да бѣдемъ послѣдователни при законодателствуването, азъ се съгласявамъ съ г. Теодорова, че е законодателенъ актъ и приемамъ да мине на три четения, за да се създаде начало на правилно законодателствуване. Щомъ е така, нека сега бѣде гласувано по принципъ и, ако бѣде прието, нека отиде въ комисията. Тамъ ще ви чета верига писма отъ офицери, получени слѣдъ като внесохъ предложението, не само отъ ранени, но и отъ здрави, за да видите, какъ тѣ чувствуватъ разпорежданията на това положение. Защо давате двойни полевни пари на всички офицери въ щабоветѣ, въ тилового управлене, на командантитѣ на градоветѣ, на всички началници на гари, а не давате само на тѣзи, които по най-очевиденъ начинъ изпълниха своя отечественъ дългъ?

На трето и послѣдно мѣсто, има да забѣлѣжа, досежно послѣдния пунктъ на предложението си, за даването му обратна сила. По тоя въпросъ азъ не мога да се съглася съ г. министра на финанситѣ. Принципитъ за *non-rétroactivité de loi* — недавното обратна сила на единъ законъ — е единъ принципъ, прокаранъ отъ началото до края въ гражданското право. Въ уголовното право, особено въ уголовного сѣдопроизводство, този принципъ е прокаранъ въ обратното направление — тамъ, кждѣто държавата дѣйствува съ единъ законъ и дава смекчающа норма за въ бѣдѣще, тѣзи норми се прилагатъ и за прѣтѣжления, извършени въ по-прѣдно врѣме. А въ публичното право, отъ какъвто характеръ е моето предложение, принципътъ за *non-rétroactivité de loi* нѣма приложение. Ние тукъ поставяме въпросъ, право ли е да бѣждатъ лишени офицеритѣ отъ тѣзи пари, и ако признаете, че не е право, тогава ние ще дадемъ обратна сила.

Съ тѣзи думи завършвамъ, като предложителъ на това предложение, и моля то да бѣде гласувано по принципъ, защото иначе голитѣ думи, че се възхищаваме отъ доблестта и героизма на българскитѣ офицери, ще паднатъ, когато къмъ най-достойнитѣ отъ тѣхъ се отнасяме съ такова прѣнебрѣжение и толкова несправедливо.

(Прѣдседателското мѣсто заеме подпрѣдседателъ г. Г. Згуровъ)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Понеже никой не иска думата, обявявамъ дебатитѣ за прѣкратени. Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: По предложението, което разгледваме, азъ нѣма какво да прибавя къмъ казаното по-рано отъ менъ. Всичко, което бѣше нужно, азъ го казахъ и, може-би, обяснихъ по-обстоятелно и по-нашироко, отколкото това се изискваше отъ съдържанието на самото предложение. Вземахъ думата въ края на дебатитѣ, за да дамъ не лично обяснение, а за да отговоря на даленото току-що отъ г. Геннадиева такова.

Лични обяснения нашиятъ правилникъ разбира много кжси обяснения по въпроси, които засѣгатъ личността, а не прѣдмета. Г. Геннадиевъ използва това право, съгласно съ правилника, доста нашироко и, при това, като злоупотрѣби съ него. Ето защо, азъ считамъ за свой дългъ да релевирамъ това прѣдъ парламента, за да можемъ и въ това отношение да създадемъ добри, а не лоши прецеденти. За всёко едно право, даже и най-доброто, най-светото право, може да се каже, че щомъ се злоупотрѣблява съ него, то прави обратенъ ефектъ, то

врѣди вече. Затуй, за да можемъ да запазимъ това право и въ бъдеще — правото на лични обяснения — трѣбва да се стараемъ винаги да не злоупотребяваме съ него.

Г. Геннадиевъ се оплака тукъ, прѣдъ Народното събрание, отъ мецъ, отъ министра на финансите, че въ миналото заседание азъ съмъ си позволилъ да му напомня държавния съдъ — който не е още конституиранъ, но къмъ който се отива — къмъ който сж призовани г. Геннадиевъ и нѣкои негови другари. Г. Геннадиевъ признава, че това е било въ разгорещеността на дебатитѣ; но той трѣбваше да отиде по-нататъкъ, да признае, че, ако азъ му напомнихъ държавния съдъ, напомнихъ му го, слѣдъ като ме прѣкъсна три пѣти, като ми каза, че щѣли да видятъ тѣ напѣтитѣ дѣла въ бъдеще; тогава азъ имахъ пълно право да кажа: какъ вие ще прѣкъсвате напѣтитѣ дѣла, то е въпросъ на бъдещето, но вашитѣ дѣла въ миналото сж вече прѣкъснати отъ едно Народно събрание, което ви е изправило прѣдъ държавния съдъ. На такива прѣдизвикателства, на такива прѣкъсвания и то три пѣти единъ министъръ, който говори съвършено въздържано и по прѣдмета, както той самъ призна, че е било моето говорене не само отъ началото, а до момента, докогато ме прѣкъсна, единъ министъръ, къмъ който се отнасятъ по този начинъ, може да отговори по сѣщия начинъ, макаръ че азъ самъ да нѣмахъ никакво желание да спомнямъ за държавенъ съдъ и да напраща алюзия, която му е много скръбна — знамъ го — но трѣбва да се опрѣдѣлятъ отговорноститѣ: когато единъ депутатъ постѣпва по този начинъ, нѣма право да се оплаква, че министърътъ не се е държалъ по-добъръ, а му е отговорилъ съ сѣщото.

По-нататъкъ, азъ съмъ длъженъ да се оплача самъ отъ неговото държане на трибуната днесъ по поводъ на неговото лично обяснение, за изказанитѣ му днесъ думи, и да забѣлѣжа, че той нѣма право да твърди, че билъ съдѣйствувалъ за умекотяване на нравитѣ въ парламента, че се билъ трудилъ за това нѣщо, защото той принадлежеше въ миналото на единъ кабинетъ, който дори псуваше народнитѣ прѣдставители на майка и биеха хората тукъ. Той принадлежеше на единъ кабинетъ, при който азъ бѣхъ народенъ прѣдставителъ опозиционеръ и менъ не ми даваха право на никакви лични обяснения. Когато азъ ставахъ да искамъ думата съгласно правилника за лично обяснение, никакво лично обяснение не ми се позволяваше да дамъ, запущаха ми устата и се минаваше по-нататъкъ съ тропане и удряне по столоветѣ, за да не се чуе онова, което, може-би, крадникомъ щѣхъ да кажа. И нека да се не издига той днесъ тукъ, въпрѣки историческата истина, и да взема позата на човѣкъ, който дѣйствува, който работи за омекотяване на нравитѣ, и да се оплаква отъ менъ или отъ който и да е прѣдставителъ на този кабинетъ, че ние се държимъ недостатъчно меко, недостатъчно справедливо къмъ народнитѣ прѣдставители. Вие нѣмате въ тази камара такива случаи, не като тѣхнитѣ въ миналото, но вие даже и споменъ нѣмате отъ онази атмосфера, създавана и напѣрчавана главно отъ г. д-ръ Геннадиева.

Обаждаатъ се отъ болшинството: Вѣрно!

Министъръ Т. Теодоровъ: И азъ ще кажа, че не му държа карезъ за това, и не искамъ да го подражавамъ: азъ бихъ се унизилъ, ако бихъ подражавалъ въ нѣщо на тѣхнитѣ дѣла — нека ме извинятъ тия господа, ако се гореща сега — защото азъ помня много тѣхни дѣла и постѣпки, които сж ми стопили половината нерви, защото азъ съмъ непрѣкъснато народенъ прѣдставителъ въ всички Събрания, отъ VIII-то до днесъ, и зная да отдамъ на

всички заслуженото по справедливостъ. Та той нѣмаше право да говори това тукъ, още по-малко имаше право да казва, че туй не трѣбва да се позволява никѣга. Азъ съжалявамъ, че той изхвъркна отъ засѣданието.

Х. Цаневъ: За да не слуша.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не трѣбваше да казва: „Азъ можехъ да кажа много работи, като онѣзи, които чухъ въ комисията, които самъ знаехъ, но вие не знаете, но не казахъ“. Такова поведение изново заслужава една цензура, едно изобличение. Ако вие сте знаели нѣщо, ако вие сте чули въ комисията нѣщо недостолѣпно за туй правителство, и не можете да го говорите или не искате да го говорите въ интереса на страната, въ интереса на отечеството, Ваше право е, но вие нѣмате право да подмѣтате за онова, за което не можете да говорите, защото вие хвърляте по този начинъ калъ, безъ да дадете право на министерството да се оправдае. Азъ Ви разрѣшавамъ да говорите и да ни критикувате, но ако вие не ни критикувате, запрѣщавамъ Ви да казвате, че сте имали по външната и вътрѣшната политика данни и факти, за да ни разгромите. Това е едно поведение, което се нарича съ едно прилагателно, което азъ не искамъ да употребя — вие го разбирате какво е. Да стане единъ човѣкъ и да каже: „Азъ мога тѣхната политика, и вътрѣшна и външна, на пухъ и прахъ да направя, но се въздържамъ“ — какво е това? Къдъ се намира г. д-ръ Геннадиевъ? Той може да си мисли, че е много силенъ на трибуната и достатъчно краснорѣчивъ да поддържа каквито ще тези. Азъ отдавамъ всичката справедливостъ на неговото краснорѣчие, обаче, за жалостъ, той го е употребявалъ винаги за да запущава криви каузи, почти винаги гибелни за страната. Но тукъ не може да се позволи на единъ народенъ прѣдставителъ, когато му даватъ право, нека признаемъ, твърдѣ сжко за всѣки народенъ прѣдставителъ, което ние трѣбва да тачимъ, когато заявява, че има лични въпроси, засегнали сж го въ нѣщо, обвинили сж го въ нѣщо несправедливо, което засѣга неговата честъ, неговото достойнство, то е най-светото право на народния прѣдставителъ, да го оставимъ да се изкаже, да даде лични обяснения, но само подъ едно условие — да не прѣминава той въ инсинуации, да не прави умислени подмѣтания, оскѣрбителни за онѣзи, които му даватъ това право и които сж готови да го чуятъ да се оправдае, но не да слушатъ инсинуации.

Сжко къмъ тази категория на не позволено и на неумѣстно говорене трѣбва да се отнесе и неговото проявено самохвалство. Самохвалството е единъ порокъ, то трѣбва да има тѣсна граница. Да изтъкне единъ човѣкъ, онуй, което е направилъ, за да постѣпватъ и други така, е хубаво, но не трѣбва да се отива до самохвалство. Да ви казва днесъ г. Геннадиевъ, че той билъ, който снабдилъ българската армия съ туй, което ѣ даде възможностъ днесъ да нанесе побѣди. Азъ съжалявамъ, че това е една нова тема, върху която сега не е мѣсто да говоря. Какъ и по кой начинъ е въоръжена българската армия, и каква е била тѣхната политика, на която се дължели днешнитѣ наши военни успѣхи, азъ нѣма да говоря сега, но ще чакамъ да доживѣя оня денъ, когато ще се обезбѣди или критикува политиката на днешното правителство и когато г. д-ръ Геннадиевъ ще иска да вземе надлежашата нему частъ отъ славата и заслугитѣ въ днешнитѣ успѣхи на България. Тогава само, казвамъ, и вие, и ние, и българскиятъ народъ, и българската история ще могатъ да прѣпѣнятъ, каква частъ се пада тѣмъ, и каква на всички други. А сега, нека г. Геннадиевъ и другаритѣ му бждатъ малко по-скромни и нека

иматъ малко търпѣние да дойде този моментъ, когато ние ще можемъ да дискутираме, и само тогава да се хвалатъ и да взематъ оная лъвска частъ отъ побѣдитъ на България, на онази България, която излиза на двѣ морета, която прѣждевременно, и много прѣждевременно искатъ да засвоятъ днесъ, знаейки че ние нѣма да се втурнемъ въ тази материя.

Това счетохъ за нужно да кажа, за да обоснова правото на г. д-ръ Геннадиева да си направи личното обяснение и винаги ще бѣда доволенъ, когато виждамъ, че се дава възможностъ на всички да се изкажатъ, и съмъ най-доволенъ, когато въ увѣчението си изтъквавамъ нѣкоя дума, която може да бѣде неприятна на нѣкого, но *est modus in rebus*, всичко трѣбва да бѣде съ караръ и, когато човѣкъ иска себе си да оправдава, нека не отива да стоварва кривитъ дърва на гърба на другото. (Ржкопѣскане отъ болшинството)

Бѣхъ упрекнатъ, че съмъ обвинилъ г. Геннадиева прѣждевременно, прѣди да е осъденъ. Не съмъ ималъ намѣрение да обвинявамъ; азъ не казахъ, че сж виновни, а казахъ само, че тѣ сж дадени подъ сждъ, и по-нататѣкъ не отидохъ. Защо го толкозъ много боли? Ще дойде врѣме, когато туй краснорѣчие, което той разви днесъ тукъ, ще го направи другадъ, и нека компетентнитъ учрѣждения му отдадатъ справедливостъ — азъ ще бѣда най-доволенъ, стига само да може да ги убѣди съ своето краснорѣчие, въ своята правота.

Прѣдседателствуещъ Г. Згуревъ: Ще се гласува прѣдложението на г. д-ръ Радева. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене прѣдложението за измѣнение на § § 11 и 12 отъ положението за паричното доволствие на военно-служашитъ въ военно врѣме, да си вдигнатъ ржката. (Меншество) Прѣдложението пада.

Прѣминаваме къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за безплатно прѣвозване по желѣзницитъ на стоки и животни въ военно врѣме.

Има думата г. министърътъ на финанситъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Второто четене на законопроекта за безплатно прѣвозване по желѣзницитъ на стоки и животни ще ви моля да не става сега, защото г. министърътъ на желѣзницитъ отсъствува. Сжщото трѣбва да се каже и за първото четене на законопроекта за измѣнение закона за експлоатацията на българскитъ държавни желѣзници и пристанища, а така сжщо и за слѣдующето подиръ този проектъ прѣдложение — за изплащане добавъчно възнаграждение 5% на чиновницитъ и служащитъ по вѣдомството на пощитъ, телеграфитъ и телефонитъ. Така че, ще ви моля да се изостави всичко това и да се прѣмине на слѣдующето подиръ това прѣдложение — за приемане на държавна служба французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ, и по-нататѣкъ на другитъ прѣдложения.

Прѣдседателствуещъ Г. Згуревъ: Моля, които приематъ да се прѣреди дневниятъ редъ, както прѣдлага г. министърътъ на финанситъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Ще се пристѣпи къмъ прѣдложението за приемане на държавна служба за три години французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ.

Моля г. секретаря да прочете прѣдложението.

Секретарь И. С. Бобчевъ: (Чете)

„Изложение на мотивитъ

къмъ прѣдложението за приемане на държавна служба за три години на французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ.

Г. г. народни прѣдставители,

„Министерството на желѣзницитъ, пощитъ и телеграфитъ (Главна дирекция на желѣзницитъ и пристанищата), за да прибѣгне къмъ приемане на държавна служба поменатитъ по-горѣ лица отъ чуждо подданство, е принудено отъ обстоятелството, че нѣма българи и български подданици, които основно да владѣятъ чуждитъ езици — нѣмски и френски — и да могатъ свободно да прѣвеждатъ писмата и другитъ книжа, които се получаватъ отъ чуждитъ желѣзнопѣтни администрации, фабрики, фирми и пр. и кореспондиратъ съ тѣхъ, а Жюль Гилбертъ, познаващъ добръ тия езици и като бившъ чиновникъ по иностранныя кореспонденция при сжщата дирекция, той е тѣкмо подходящъ за тая длѣжностъ, и че поради увеличаващата се желѣзнопѣтна мрѣжа въ страната, нуждата отъ опитенъ желѣзнопѣтенъ персоналъ се почувствува, а Григорий Некрасовъ, бившъ доброволецъ отъ желѣзнопѣтната дружина прѣзъ настоящата война и бившъ руски желѣзнопѣтенъ чиновникъ ще бѣде полезенъ за службата, която споредъ неговитъ познания ще му се повѣри, то на основание чл. 6 отъ закона за чиновницитъ по гражданското вѣдомство, и съгласно II-то и VIII-то постановления на Министерския съвѣтъ, взети въ засѣданията му отъ 23 януарий и 19 мартъ т. г., протоколи № № 17 и 68, имамъ честъ да ви помоля да благоволите и одобрите приемането на служба по държавнитъ желѣзници, и то за срокъ не по-дълъгъ отъ три години, французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ.

„София, 11 мартъ 1913 г.

„Министъръ на желѣзницитъ, пощитъ и телеграфитъ: А. Франгя.

„Прѣдложение

за одобрение приемането на държавна служба французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ.

„Одобрява се приемането отъ Министерството на желѣзницитъ, пощитъ и телеграфитъ (Главна дирекция на желѣзницитъ и пристанищата) на служба по държавнитъ желѣзници, и то за срокъ не по-дълъгъ отъ три години, французкия подданикъ Жюль Гилбертъ, бившъ чиновникъ при казаната дирекция, и руския подданикъ Григорий Некрасовъ, бившъ доброволецъ отъ желѣзнопѣтната дружина прѣзъ настоящата война и бившъ руски желѣзнопѣтенъ чиновникъ“.

Прѣдседателствуещъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ прѣдложението за приемане на държавна служба французкия подданикъ Жюль Гилбертъ и руския такъвъ Григорий Некрасовъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Ще се прѣмине къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ — разглеждане прѣдложението на г. д-ръ Борисъ Вазовъ за създаване явѣнъ отличителенъ знакъ на самоличностъ за народнитъ прѣдставители.

Моля г. секретаря да го прочете.

Министъръ Т. Теодоровъ: Парламентарната практика е такава, че предложението се чете отъ самия предложителъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Отъ трибуната, чете)

„Предложение

за създаване явенъ отличителенъ знакъ на самоличността за народнитѣ представители.

„Възъ основа на чл. 42 алинея втора отъ правилника за вътрѣшния редъ, имамъ честь да прѣдложа на почитаемото Народно събрание да гласува долуизложеното рѣшение.

„Мотиви.

„Значението на народното прѣдставителство расте отъ година на година съ увеличение законодателната и управителна роля на Народното събрание. За голѣмо съжаление традиционнитѣ обичаи за небрѣжно отнасяне къмъ народното прѣдставителство изобщо и къмъ народния прѣдставителъ частно, продължаватъ да съществуватъ. На народния прѣдставителъ не се отрежда никакво мѣсто при народни, държавни и културни тържества, войскови прѣгледи, молебени, процесии и други подобни тържествени церемонии. Народниятъ прѣдставителъ, който би се опиталъ да отиде на подобни тържества повечето пѣти ще се види отблъснатъ, като единъ обикновенъ проходящъ. Неприятноститѣ, на които сѣ изложени, въ такива случаи, народнитѣ прѣдставители, докосватъ и престожа на самото Народно събрание. Трѣбва, обаче, да се признае, че липсата на единъ явенъ отличителенъ знакъ е въ голѣма степенъ причина за горнитѣ неприятности.

„Възприемането на единъ явенъ отличителенъ знакъ е отъ естество не само да улесни достъпа и изтъкне присѣтствието на народния прѣдставителъ въ горѣизложенитѣ случаи, но би му дало възможностъ да защити и своята неприкосновеностъ гарантирана отъ конституцията, а сѣщо би го улеснило да изпълни своя мораленъ дългъ, когато се касае за упражняване едно вмѣшательство въ защита на нарушени законенъ редъ.

„Само дѣйствующитѣ народни прѣдставители ще иматъ право да носятъ тоя знакъ. Лицата, които биха си позволили безъ право да носятъ тоя знакъ, ще подпадатъ подъ ударитѣ на чл. 459 отъ наказателния законъ.

„За да има еднообразие, необходимо е щото изработването на знака и снабдяване народнитѣ прѣдставители съ него да се прѣдостави на бюрото на камарата.

„Рѣшение.

„Отличителниятъ знакъ на народния прѣдставителъ се състои: отъ единъ народенъ трицвѣтенъ копиренъ шаръ носенъ прѣзъ рамо и отъ една средбѣрна значка съ държавния гербъ, името на народния прѣдставителъ и датата на избора.

„Отличителниятъ знакъ се носи отъ народнитѣ прѣдставители, когато тѣ изпълняватъ държавна мисия, присѣтствуватъ на публични церемонии, и въ всичкитѣ случаи, когато е необходимо да се знае качеството на народенъ прѣдставителъ.

„Натоварва се бюрото на Народното събрание да изработи образаца на отличителния знакъ и да снабди съ тоя знакъ народнитѣ прѣдставители на тѣхни разноски.

„Предложителъ: Д-ръ Борисъ Вазовъ.

„Поддържае предложението: В. Поповъ, Ю. Русевъ, К. Илиевъ, Н. Константиновъ, П. Кочанковъ, Е. Георгиевъ, В. Константиновъ, К. Попкръ-

стевъ, Ц. Пешовъ, Д. Патжмовъ, П. Петрановъ, М. Гайдовъ, И. Минчевъ, Д. Ченгелиевъ, С. Дрънковъ, Д. Харизановъ, Б. Кирчевъ, Т. Поповъ, Ц. Михайловъ, А. Вачевъ, В. Герасимовъ, Н. Николовъ, А. Кипровъ, Д. Мицайковъ, Г. Мартиновъ, С. Неновъ, Д. Добревъ, И. Толевъ, А. Щеревъ, П. Кировъ, Г. Торомановъ и други“.

Министъръ Т. Теодоровъ: Това прѣдложение е отъ законодателенъ редъ и ще мине на три четения. Може да се измѣни или допълни въ нѣщо.

Д-ръ Б. Вазовъ: Искамъ думата.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. д-ръ Борисъ Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Отъ трибуната) Г-да! Понеже съ това прѣдложение не се засѣга държавната казна, понеже, отъ друга страна, то съдържа извѣстни постановления, които засѣгатъ народното прѣдставителство и нѣма нужда отъ одобрението отъ държавния глава — азъ съмъ внесълъ това прѣдложение възъ основа на чл. 42 отъ правилника, алинея втора, което изрично съмъ казалъ — това прѣдложение, казвамъ, не е отъ законодателенъ характеръ. И това е въ съгласие съ практиката, която досега имаме и се слѣдва отъ уважаемия финансовъ министъръ. Слѣдователно, ако по това прѣдложение не стане никаква дискусия, ако г. г. народнитѣ прѣдставители, които знаятъ прѣдложението — и повече сѣ съгласни съ него — не подшунатъ никаква друга мисль или другъ образъ на знака, или друго-яче осмѣществяване на тази идея, ако нѣма, съ една рѣчь, дебати, може да се приеме. Ако пъкъ има дебати, които може да дадатъ друго едно изпълнение на това прѣдложение, тогава то би могло да се изпрати на бюрото на Народното събрание, което да го докладва въ едно отъ слѣдующитѣ заседания, за да бѣде прието.

Но, при условията, при които сме — никой не иска думата, никой не е противъ това рѣшение — мисля, че може да се приеме на едно четене, както ще ви моля да го приемете.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата софийскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ: Ние нѣмахме достатъчно врѣме да се спремъ върху тая мисль, върху това прѣдложение на г. Вазова, и да проникнемъ въ мотивитѣ му. Наистина, азъ не мога добръ да разбера — нѣкакви права ли ще ни се дадатъ съ това прѣдложение, което ще се приеме тукъ отъ Народното събрание, нѣкакви права ли ще ни се отнематъ? Пито ще ни се отнематъ, нито ще ни се даватъ права. Предложителътъ, г. д-ръ Борисъ Вазовъ, иска да ни се даде единъ знакъ, който да ни отличава отъ другото гражданство въ едни извѣстни церемонии, въ едни извѣстни прѣдставления и, отъ друга страна, да можемъ, въ качеството си на народни прѣдставители, да бждемъ извѣстни прѣдъ властитѣ, учрѣжденията, съ една рѣчь, да не бждемъ смѣсвани и забърквани въ нашата работа съ останалото гражданство. Ако въпросътъ е за това, азъ не разбирамъ каква нужда има туй прѣдложение да мине тукъ прѣзъ Народното събрание. Ние си имаме легитимационна карта, и не остава нищо друго, освѣнъ бюрото на Народното събрание да оповѣсти формата ѝ, или-же, бюрото на Народното събрание само да изработи единъ такъвъ знакъ, легитимационна карта, шарфъ прѣзъ рамо, или значка, или кокарда на шапка, или униформа, или шпага, ако щете (Смѣхъ), съ една рѣчь, единъ такъвъ

знакъ, който да бъде отличителен. Но менѣ ми се чини, че това предложение не носи законодателен характер, нѣма признаци — азъ не мога това да го изразя на вашъ юридически езикъ, но не виждамъ признаци — които да му създаватъ нѣкакво си законоположение. То не може да бъде предметъ дори на нашия разисквания.

П. Папанчевъ: Това е за допълнение на правилника.

Я. Сакъзовъ: Това е вече едно допълнение на правилника, както каза г. Папанчевъ. Народните представители си иматъ легитимационна карта, съ тая легитимационна карта тѣ могатъ да се явяватъ въ всички учрѣждения и да искатъ, въ качеството си на народни представители, уяснения, които имъ сж нужни, за да изпълнятъ своята длъжностъ като народни представители. Народните представители могатъ да участвуватъ дори и като свидетѣли за извършването на известни обществени събития или явления. Но всичко това е отъ незаконодателен характеръ, и затуй азъ мисля, че това предложение нѣкакъ си не по пътя си е минало.

Що се касае до знака, най-добъръ е да бъде такъвъ, който да може да се носи въ тефтерче, съ една легитимационна карта.

Обсждатъ се: Имаме такава.

Я. Сакъзовъ: Ако ние имаме такава, и ако тя е сѣщинската, каквато трѣбва да иматъ народните представители, не остава друго, освѣнъ да бъде разгласено на всички български граждани и служаци, че народните представители иматъ такива и такива легитимационни карти и, като ви я представятъ, вие ще ги смѣтате за такива. Не знамъ само, дали е нуженъ портретъ, трѣбва да има, защото възможно е да се злоупотрѣби. Та искамъ да кажа, че това предложение има повече технически характеръ и затова най-добъръ е да се остави на бюрото, при единъ удобенъ случай да мине прѣзъ Народното събрание — при едно разглеждане на правилника. Нека г. министърътъ се изкаже по това, но азъ самъ виждамъ, че ние влизаме въ едно право, което не ни е намъ присѣщо. Това е отъ единъ технически, външенъ характеръ, и азъ мисля, че подобро е да не се занимаваме съ него.

(Прѣседателското мѣсто заема отново подпрѣседателятъ г. Атанасъ Буровъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни представители! Азъ пръвъ изказахъ мисълта, че това предложение не може окончателно да се приеме на едно четене. Прѣди всичко, не защото е отъ законодателенъ характеръ, та трѣбва непременно да мине на три четения, но защото не е обсъдено всестранно и, както е правено досега, трѣбва да прѣтърпи известно измѣнение. Така напр., за мене лично — не знамъ какво ще кажатъ г. г. народните представители — той не е въпросъ, който интересува правителството, и въ този случай ние не можемъ да имаме нѣкакви особени въгледи, различни отъ тия на г. г. народните представители — напр. този знакъ, както се опрѣдѣля тукъ — българската трикопърна лента прѣзъ рамо — ми се вижда излишенъ и много демонстративенъ. Би могло по начало да се приеме, народните представители да се снабдятъ съ единъ външенъ знакъ за тѣхното качество, съ който да се явяватъ въ тържествени случаи, дѣто сж поканени, дѣто трѣбва да присѣтствуватъ въ качеството си на народни представители, за да може

всѣки, безъ да ги кара да бъркатъ въ джеба си да вадятъ легитимационната си карта, която всѣки моментъ може да не е у тѣхъ, да ги различи. Но, казвамъ, това само относително принципа на това предложение, че може да се приеме отъ всички. Наистина, досега толкозъ години сме могли да прѣкараме и безъ този отличителенъ знакъ, но това не значи, че не можемъ да направимъ едно нововъведение, ако животътъ ни е показалъ, че има нужда отъ външенъ знакъ. Но работата е, че подробноститѣ на този въпросъ ще трѣбва да се проучатъ отъ една комисия и тя да даде една по-друга и по-окончателна редакция на това предложение. За тази цѣль предлагамъ предложението да се приеме отъ Народното събрание по начало. Приемането по начало на едно предложение, или на единъ законопроектъ, означава само това, че Народното събрание приема идеята и счита за възможно и полезно една комисия да се занимае съ предложението и го прѣпраща на комисията. Азъ мисля въ случая, че въпросното предложение трѣбва да се приеме, да се прати за изучаване въ комисията по Министерството на вътрѣшнитѣ работи и съ участието на бюрото на Народното събрание, да обмислятъ въ каква форма и текстъ може да се приеме туй предложение; слѣдъ това да обмислятъ, дали дѣйствително това предложение не ще трѣбва да се помѣсти въ правилника и, ако трѣбва да фигурира тамъ, тогава да се направи потребното, за да се вземе нужната инициатива отъ известно количество народни представители — струва ми се, една четвъртъ трѣбва да вземе инициативата — за да се направи една прибавка къмъ правилника. Но сега да го гласуваме и да му дадемъ окончателна санкция съ нашето гласуване, въ този видъ, намирамъ за невъзможно, защото смѣтамъ, че има нѣкой резерви, които могатъ да се направятъ по отношение втората и третата частъ на туй предложение, върху които сега не искамъ да се спирамъ. Изглежда, че предложението е обмислено и рѣшено въ тази форма само отъ прѣдложителя, г. д-ръ Вазовъ; но, за да могатъ всички да го обсъдятъ, тѣй да се каже, да узрѣе по-добъръ и да получи по-свършена редакция, трѣбва да отиде въ комисията.

Затова ходатайствувамъ да се приеме предложението по принципъ, понеже сж го подписали една четвъртъ отъ присѣтствующитѣ народни представители, и да се изпрати въ комисията по Министерството на вътрѣшнитѣ работи, дѣто, при участието на бюрото на Събранието — разбирамъ прѣседателя и двамата подпрѣседатели — да се проучи въпросътъ, като се вземе прѣдъ видъ, какво е направено въ другитѣ парламенти, какви знакове се носятъ тамъ, тѣзи знакове, единъ пътъ дадени — тукъ се прѣдлага, напр., депутатътъ да се снабди съ тия знакове, на свои разноси — какъ ще се взематъ обратно, ще бждатъ давани отъ бюрото ли и т. н. — има цѣлъ редъ въпроси, които се възбуждатъ и които трѣбва да бждатъ обмислени и прѣдвидени отъ комисията.

Азъ се надѣвамъ, че прѣдложителятъ, г. Вазовъ, ще се съгласи, щото това предложение трѣбва да отиде въ комисията и тамъ да се обсъди всестранно.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата хасковскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Радевъ.

Д-ръ Н. Радевъ: Г. г. народни представители! Азъ се обявявамъ противъ предложението въ тази форма, въ която е внесено и се иска да се вземе рѣшение отъ Събранието. Обявявамъ се противъ, защото въ това предложение има повече отъ едно предложение, съ което се иска само едно рѣшение, защото има и наказателни мѣрки за онѣзи,

които си позволяят да злоупотребяват съ този външен знак — там се показва и наказанието по известни членове от наказателния закон. Въ такава форма решение не можем да вземем, и ако го вземем, то ще бъде решение от законодателен характер, защото има наказателни мерки спрямо онези, които злоупотребяват съ този знак.

На второ място намирам, че за един демократичен народ, какъвто е нашият, да искаме да си турим един шарф и върху него значка, когато имаме легитимационна карта съ портрет, съ които не могат да стават злоупотребления, и да искаме да създадем нещо повече от тях, е съвършено излишно. Въ Франция има такъв знак, но ние не знаем там по какъв начин е приет. Франция е република, но там има толкова монархически остатъци, щото ние не трябва да вземаме всичко от там за примър. Затуй, докато не бъдем убедени, че трябва да бъде прието съ вотът от Народното събрание, аз се обявявам категорически против това предложение.

Ако приемем, че прибавката на г. Вазова трябва да съставлява едно допълнение по правилника за вътрешния ред на Народното събрание, тогава да стане предложение за изменение и допълнение на правилника за вътрешния ред; тогава съм съгласен да дебатираме. Но въ такава форма, въ каквато е предложението, аз съм против него, защото едното съ другото се изключва.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата пловдивският народен прѣдставител г. д-ръ Борисъ Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! По един въпрос, по който аз съмтам, че всички колеги сж добри освѣтлени, се повдигна споръ. Безъ да ви отнемам много време, ще кажа само няколко думи. Азъ срѣснах доста мъчности, за да видя, каква процедура трябва да избира, за да се приеме такъв знак. Сега оставамъ настрана неговата полезност, понеже се намирамъ от всички народни прѣдставители, съ които говорихъ, че такъв знак е необходимъ. Този въпросъ е разрешенъ на друго място въ правилника за вътрешния ред на Събранието. Въ чл. 153 отъ правилника на французката камара се опредѣля какъвъ е този знак. За французкия сенатъ знакътъ е установенъ въ правилника, но трябва да се признае, че тамъ по-отрано самото бюро на сената е установило знака. У насъ, обаче, не съществува практика бюрото да взема постановления; досега, поне, доколото направихъ справка, не видяхъ бюрото на българското Народно събрание да взема постановления по известни въпроси и послѣ да ги изпълнява или да задължава народнитѣ прѣдставители да ги изпълняватъ. Та, казвамъ, азъ се видяхъ въ мъчнотия, и отъ защо избира начина, който се практикува у насъ, но който самъ съмъ наклоненъ да измѣня, за да се консакрира знакътъ още по-серiously и по-съзнателно отъ дѣлата камара, да може да мине на три четения. И самъ отведъ, като говорихъ, казахъ, че ако се повдигне споръ, предложението може да се изпрати въ бюрото, но г. министърътъ на финанситѣ каза, че е добръ да се изпрати на комисията по Министерството на вътрешнитѣ работи — съгласенъ съмъ — и тази комисия, заедно съ бюрото, ще бъде още по-добри освѣтлена да разрѣши по-правилно този въпросъ и Събранието да може да го гласува.

Това, което говорѣ г. Радевъ, за демократизмъ и аристократизмъ, тукъ си няма мястото. Този знакъ се създава не за Ивана и за Драгана, а за българския народен прѣдставител. Въ този нѣтъръ на побѣди, подвизи и слава, който ние прѣ-

живѣваме, скромниятъ народен прѣдставител, който съ своето участие и своята добросъвестност е спомогналъ за всичко това, ще се види измѣстенъ и отстраненъ дори и отъ послѣдния административенъ чиновникъ. Това го виждаме всеки пътъ и всеки день. И ако се рѣшихъ да взема инициативата за едно предложение, което докосва народното прѣдставителство, а не е отъ никакъвъ общъ интересъ — и азъ прося за това извинение — то го правя, като знаа, че всички почти народни прѣдставители чувствуватъ нужда отъ единъ видимъ знакъ, не отъ легитимационната карта, която имаме, но отъ единъ видимъ знакъ, който да отличава отдалечъ народния прѣдставител, за да няма нужда да вади картата отъ джеба си, да показва, че е народен прѣдставител, за да му даватъ мястото.

П. Петрановъ: Додѣто извади картата, извади камшика.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни прѣдставители! На послѣдъкъ, при една църковна церемония, когато стана тържественъ молебенъ по случай падането на Одринъ, много прѣдставители бѣха отстранени и даже по грубъ начинъ.

По отношение на това, каква да бъде значката, да-ли шарфъ, или само значка, и какво ще бъде съдържанието на тая значка, ще оставя на комисията да опредѣли; въ това нямамъ никаква амбиция.

Но и г. Радевъ ще каже, че създаването на една триколюрна значка ще бъде добро. Ние, които тукъ сме отъ 7—8 партии, които се прѣпираме, караме, нападаме, които често се прѣслѣдваме, всички се боримъ и прѣпираме въ името на народното благо. Хубаво е, ние, които принадлежимъ не само на различни партии, но и на различни народности и въри, да носимъ този символъ на нашето отечество — трицветната значка. Също ще бъде добро — понеже влизамъ въ тая материя, нека бъда по-подробенъ — да носимъ българския държавенъ гербъ, който тоже е единъ символъ на нашето отечество, символъ на патриотическото чувство, което трябва да ни ръководи и трябва да ни съединява въ всяка минута на народното съществуване. Следователно, азъ, като предлагамъ тѣзи знаци, съвсѣмъ не съмъ ги предлагалъ безъ да знамъ тѣхното съдържание. Ако отведъ не говорихъ, то е защото отъ частни разговори знаа, че въобще г. г. народнитѣ прѣдставители сж наклонни да приематъ такива знаци и, както виждате, никакви дискусии не се повдигатъ.

Библиотеката на Народното събрание е много бѣдна въ срѣдства, за да освѣтли човѣка, какво е въ другитѣ камари. Впрочемъ, ако възприемането на единъ отличителенъ знакъ се чувствува необходимо за насъ, ние няма защо да диримъ какъ е въ другитѣ страни. По азъ вземамъ какъ е въ Франция, косто нещо мнозина отъ васъ сж могли да видятъ. Ето какви знаци носятъ въ Франция. Отличителниятъ знакъ на народния прѣдставител въ Франция се състои отъ три части. Първо, народниятъ прѣдставителъ носи единъ трицветенъ шарфъ прѣзъ рамо, ако щете, и съ златни поскули. Французитѣ, които сж демократи, които сж родоначалници на демократизма въ човѣчеството и въ свѣта, винаги се стараятъ да отредятъ на законодателя първо място, по-високо даже отъ онова на административната власт. Тѣ сж почувствували, може-би, нужда, та затова сж го направили. Освѣнъ шарфа, французкиятъ народен прѣдставителъ носи една декорация съ герба на републиката. Вие знаете, какъвъ е гербътъ на републиката — това е единъ снопъ отъ пръчки, върху който е забита една брадва; това е ликторскиятъ знакъ на римлянитѣ, върху който пъкъ е нарисувана ржката на правосъдието. Както виждате, хората прибѣгватъ къмъ символи, за да изо-

бразятъ възвишенитѣ идеи, които трѣбва да ръководятъ дѣйността на народния прѣдставителъ въ всѣка минута. Освѣтъ тая декорация, въ Франция народниятъ прѣдставителъ притежава единъ моделъ, върху който е изрисуванъ образътъ на републиката съ фригийска шапка, както е прието, съ името на народния прѣдставителъ, окръга, отъ който е избранъ и датата на неговия изборъ. Всички тѣзи работи се носятъ отъ народния прѣдставителъ, кога едни, кога други. Шарфътъ се носи въ тържествени случаи, народни тържества, церемонии, държавни, военни и др., дѣто на народния прѣдставителъ винаги се отдѣля едно мѣсто, народниятъ прѣдставителъ тамъ заема едно видно мѣсто. За французкия сенатъ е сжщото.

Г. г. народни прѣдставители! България става почти два пѣти по-голъма. По население тя става съ единъ и половина милиона души по-голъма. Това население граждански не е възпитано, политически — никакъ. Ние, които сме народни прѣдставители, ще ни се случи да проповѣдваме, тъй да се каже, народното прѣдставителство, да го прѣпоръчваме, да го издигнемъ въ очитѣ на това население, за да знае то, че надъ стражаръ, надъ околийски началникъ, надъ префектъ и надъ другитѣ власти има една властъ, която се казва законодателна, която не разполага съ никаква физическа сила, но чиято дума има сила въ тая държава на законъ, редъ, правда и правосъдие. Прочее, както виждате, тѣзи двѣ значки, които прѣдлагамъ, си иматъ своята смисълъ.

Разбира се, най-накрая, народното прѣдставителство ще струва толкова, колкото струватъ народнитѣ прѣдставители, взети индивидуално съ тѣхнитѣ качества, съ тѣхнитѣ борби, съ тѣхния патриотизъмъ, и съвкупно, съ тѣхната обща работа. Не ще съмнѣние, има моменти, когато народниятъ прѣдставителъ не работи, когато той не е длъженъ да проявява дѣятелностъ, когато той играе само една прѣдставителна роля. И тогава той трѣбва да се ползува съ уважението на всички.

И мога да кажа, г. г. народни прѣдставители, че на това ще се погледне съ симпатия не само отъ васъ, но изобщо отъ цѣлото общество. Нѣкои се смѣятъ, но има хора, които се смѣятъ на всичко. Азъ съ гордостъ бихъ носилъ знака на народенъ прѣдставителъ, както и вие всички, г. г. народни прѣдставители; при все това у насъ гордостъ нѣма нито на косъмъ: ние се ще си останемъ народни труженици въ това общо поле.

Азъ ви моля да изпратимъ, както иска правителството, това прѣдложение на комисията, която ще го разгледа заедно съ бюрото, като ги помолимъ само въ най-кратко врѣме да ни го внесатъ на разглеждане.

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Понеже никой не иска думата, обявявамъ дебатитѣ по прѣдложението на г. д-ръ Вазова прѣкратени.

Тѣй като народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Вазовъ е съгласенъ съ прѣдложението, направено отъ г. министра на финанситѣ, ще дамъ на гласуване прѣдложението съ това обяснение, че то, ако се приеме на първо четене, ще отиде въ комисията по Министерството на вътрѣшнитѣ работи, къмъ която ще се присѣдини и бюрото на Народното събрание, за прѣглеждане на прѣдложението, и слѣдъ туй ще се докладва на второ и трето четене, по реда на законодателнитѣ прѣдложения.

Които г. г. народни прѣдставители приематъ на първо четене прѣдложението на г. д-ръ Вазова, съ обясненията, които се направиха, моля, да вдигнатъ ръка. (Болшинство) Приема се.

Министъръ Т. Теодоровъ: Поради отсъствието на г. министра на вътрѣшнитѣ работи, пакъ не ще можемъ да пристѣпимъ сега да гледаме послѣдната точка отъ дневния редъ. Затова моля, да се вдигне засѣданието и слѣдующето засѣдание да бѣде, споредъ правилника, въ срѣда.

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Тѣй като (се прѣдлага да се не гледа послѣдната точка отъ дневния редъ, поради отсъствието на г. министра на вътрѣшнитѣ работи, ще трѣбва да консултираме Народното събрание, да-ли е съгласно да се изостави тази точка отъ дневния редъ за слѣдующето засѣдание. Въ такъвъ случай ще имаме за дневенъ редъ на идущото засѣдание всичкитѣ изостанали точки отъ дневното засѣдание и новитѣ законопроекти и прѣдложения, които днесъ се съобщиха на Народното събрание.

Които г. г. народни прѣдставители съ съгласни съ този дневенъ редъ за въ срѣда, 2 ч. слѣдъ пладне, моля, да вдигнатъ ръка. (Болшинство) Приема се.

Има двѣ поздравителни телеграми, които гласятъ: (Чете)

„Народно събрание. София.

„Радостно засегнати отъ падането на Одринъ, молимъ да прѣдадете искрената ни благодарностъ на храбритѣ български и сръбски синове. Покланяме се прѣдъ тия, които съ възгласа „Единъ за всички и всички за единъ“ пожертвуваха живота си и побѣдиха.

„Отъ мѣстната организация на търговцитѣ и индустриалцитѣ въ Виноградъ. (Ръкоплѣскания отъ всички страни)

Второ: (Чете)

„До прѣдседателството на българския парламентъ.

„Извѣстието за побѣдата на българскитѣ юнаци разгрѣ душата на всичкитѣ славяни, а най-вече на насъ чехитѣ. Провикваме се радостно заедно съ братския български народъ.

„Тия орлови лѣтѣния постоянно напредъ, навѣрно ще ви заведатъ най-послѣ въ Цариградъ“.

„Вчера, при всеобщо весело въодушевление, събрахме чехския народъ отъ Чаславъ, за да му извѣстимъ вапата побѣда. Четири хиляди слушатели тържествуватъ надъ побѣдата. Изпращаме на българския народъ вика на това множество и пожелаваме, щото бърже, въ продължителенъ миръ, да използватъ плодоветѣ на свой трудъ, и оня на военнитѣ чинове, който нѣма на себе подобенъ въ цѣлия свѣтъ.

„Отъ политическия клубъ на народната социалистическа група въ Чаславъ“.

(Бурни ръкоплѣскания отъ всички страни и гласове: „Браво!“)

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Моля да опълномощите прѣдседателството да благодари.

Отъ всички: Прието. (Бурни ръкоплѣскания)

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 5 ч. 45 м. вечерята)

Прѣдседателствуещи подпрѣдседатели: **А. Буровъ.**
Г. Згуревъ.

Секретаръ: **И. С. Бобчевъ.**

Началникъ на стенографското бюро: **Т. Гължбовъ.**